BALKANİSTİK
DİL VE EDEBİYAT DERGİSİ
e-ISSN: 2687-2234
YIL: HAZİRAN 2026
CİLT: 8
SAYI: 1

Araştırma Makalesi/Research Article
DOI: 10.53711/balkanistik.1889678
Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi, 2026; 8(1): 108-143
Journal of Balkanistic Language and Literature, 2026; 8(1): 108-143

BULGARCADA ÜNLEM İŞLEVİ GÖREN TÜRKÇE KÖKENLİ SÖZCÜKLER ÜZERİNE BİR İNCELEME

Sadriye GÜNEŞ *

ÖZ: Tarihsel temaslar neticesinde Türkçe ve Bulgarca arasında karşılıklı bir dil etkileşimi ve sözcük alışverişi meydana gelmiştir. Bu etkileşimin en somut göstergelerinden biri, Bulgarcada günümüzde dahi yaygın olarak kullanılan çok sayıda Türkçe kökenli sözcüğün varlığıdır. İlgili alanyazın incelendiğinde, Bulgarcadaki Türkçe sözcükler üzerine yapılan çalışmaların genellikle adlar ve fiiller gibi temel sözcük türlerine odaklandığı görülmüştür. Oysa, dilbilimciler tarafından dilin "çevresinde" konumlandırılan ve genellikle ihmal edilen ünlemler gibi dil öğeleri de sözcük alıntılamanın önemli bir bileşenini oluşturmaktadır. Nitekim, Bulgarcaya geçen birçok Türkçe sözcük, günümüzde Bulgar edebiyatında, basınında, halk edebiyatında ve konuşma dilinde ünlem olarak işlev görmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, Bulgarcaya geçmiş, bağımsız anlama sahip ve farklı sözcük türlerine ait olmakla birlikte ünlem işlevi gören Türkçe kökenli sözcükleri belirlemek; bu sözcüklerin sözlük tanımlarını, geçirdikleri fonetik ve biçimbilimsel değişimleri ile anlambilimsel ve edimbilimsel işlevlerini incelemektir. Araştırmanın amacı doğrultusunda, öncelikle ünlem kavramına dair tanımlar ile Bulgarcadaki ünlemlerin genel özellikleri ve sınıflandırmaları ele alınmaktadır. Ardından, ünlem işlevi kazandığı belirlenen Türkçe kökenli sözcükler incelenmektedir. Bulgarcaya geçmiş Türkçe birincil ünlemler ile yansıma sözcükler ise çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Bu nitel araştırmada; belge inceleme, tanım ve içerik analizi, fonetik ve biçimbilimsel analiz, sınıflandırma ve karşılaştırma yöntemleri kullanılmıştır. Belge inceleme aşamasında, alanyazın ve çeşitli Bulgarca açıklamalı sözlükler taranmıştır. Sözlüklerde saptanan Türkçe kökenli sözcüklerin tanımları, dilbilgisel açıdan değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir. Sözcüklerin geçirdiği ses ve yapısal değişiklikler belirlenmiş; ayrıca, kullanıldıkları tümcelerin içerik analizi yoluyla anlambilimsel ve edimbilimsel işlevlerine göre sınıflandırılmaları yapılmıştır. Elde edilen bulgular, araştırma soruları çerçevesinde yorumlanmıştır.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İtalyan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, e-posta: sadriye.gunes@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1056-0664

OPEN ACCESS
© Copyright 2026 Güneş

Geliş Tarihi (Received): 15.02.2026
Kabul Tarihi (Accepted): 29.04.2026
Cite As/Atıf: Güneş, S. (2026). Bulgarcada Ünlem İşlevi Gören Türkçe Kökenli Sözcükler Üzerine Bir İnceleme. *Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi*, *8*(1), 108-143.

Anahtar Kelimeler: Ünlemler, Bulgarca, Dilsel Etkileşim, Türkçe Kökenli Sözcükler.

A STUDY OF TURKISH LOANWORDS FUNCTIONING AS INTERJECTIONS IN BULGARIAN

ABSTRACT: Historical proximity has fostered mutual linguistic interaction and word exchange between Turkish and Bulgarian, resulting in a significant presence of Turkish loanwords in Bulgarian. While studies on Turkish loanwords in Bulgarian have predominantly focused on core word classes such as nouns and verbs, interjections- elements often relegated to the periphery by linguists- have been largely overlooked. However, numerous Turkish words functioning as interjections continue to be used in Bulgarian literature, media, folk literature, and everyday speech. This study aims to examine Turkish-origin words in Bulgarian that, despite belonging to various word classes and possessing independent meanings, have acquired interjective functions as a result of linguistic interactions between Turkish and Bulgarian. The research encompasses the identification of these words, an analysis of their dictionary definitions, an investigation of their phonetic and morphological changes, and a classification of their semantic and pragmatic functions. Turkish primary interjections and onomatopoeic words that have passed into Bulgarian are excluded from the scope of this study. Aligned with the research objective, the definition of interjections, the characteristics of interjections in Bulgarian, and their classifications are discussed, followed by a detailed analysis of the Turkish words identified through a thorough review. This qualitative study employs document analysis, definitional and content analysis, phonetic and morphological analysis, classification, and comparison. The analysis involved examining various sources and conducting literature reviews. Dictionary definitions were analyzed from a grammatical perspective, phonetic and morphological analysis was used to determine sound and structural changes, and content analysis was conducted to classify semantic and pragmatic functions. The findings were then interpreted within the framework of the research questions.

Keywords: Interjections, Bulgarian Language, Linguistic Interaction, Turkish Loanwords.

Giriş

Tarih boyunca çeşitli nedenlerle yakın temas halinde bulunan toplumların dillerinde karşılıklı etkileşim ve sözcük alışverişi yaşanmıştır. Diller arası bu temaslar, Güney Slav dillerinin farklı tarihsel dönemlerde Türkçenin de etkisi altında kalmasına yol açmıştır (Vendryes, 1937, s. 257). Nikolay A. Baskakov, söz konusu etkinin IX. yüzyıl öncesi, X.-XII. yüzyıllar, XIII.-XVI. yüzyıllar ve XV.-XVIII. yüzyıllar (Osmanlı dönemi) olmak üzere dört ayrı dönemde gerçekleştiğini belirtmiştir. En uzun süreli ve en belirgin etki ise Osmanlı Türklerinin Balkanlar'a yerleşmesiyle başlayan dönemde gözlemlenmiştir. Osmanlı döneminde Türkçe, Balkanlarda yaşayan yerli halkların dillerinde, özellikle Bulgarca ve Makedoncada derin izler bırakmıştır (Bernshteyn, 1984, ss. 6-8). Tomova'nın (2011, s. 209) ifadesiyle söz konusu dönemde Bulgarların deneyimlediği uzun süreli iki dillilik durumu ve Bulgaristan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından süregelen dil topluluklarının coğrafi yakınlığı, Bulgarca ve Türkçe arasındaki etkileşimi pekiştirmiştir. Osmanlı döneminde Türkçenin Bulgaristan'da resmî ve prestijli

konumunda olması, bir kısmı Arapça ve Farsça kökenli olan çok sayıda Türkçe sözcüğün Bulgarcanın söz varlığına kalıcı bir şekilde yerleşmesine yol açmıştır (Tisheva ve Hauge, 2002, s. 15). Bu süreçte farklı dillerden Türkçeye, oradan da Bulgarcaya geçen bu sözcükler, Nayden Gerov (1895, s. I–II) tarafından *Rechnik na Bılgarskıy Yazıyk* başlıklı sözlüğünde Türkçe olarak değerlendirilmiştir.

Osmanlı döneminde devletin idari ve askerî alanlarında kullanılan resmî dil ile halkın günlük yaşamında konuştuğu Türkçenin Bulgarcaya etkisi yalnızca sözcüksel seviyede kalmamış, aynı zamanda sözcük oluşturma, biçimbilim, sözdizim ve anlambilim alanlarında da kendini göstermiştir (Bernshteyn, 1984, s. 8). Bununla birlikte, diller arası etkileşim süreçlerinde bir dilden diğerine geçen öğelerin başında sözcükler gelmektedir (Aksan, 2000, s. 25-27). Hangi sözcük türlerinin daha fazla alıntılandığına ilişkin olarak, birçok dilbilimcinin görüşüne dayanarak Chakarova (2016, s. 73), Bulgarcadaki Türkçe kökenli sözcüklerin büyük bir bölümünün adlardan, daha küçük bir kısmının ise fiil, sıfat, zarf, edat ve ünlemlerden oluştuğunu belirtmektedir.

Bulgarcadaki Türkçe sözcükler üzerine yapılmış çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar arasında Benyo Tsonev'in (1934) *İstoriya na balgarskiya ezik* (История на българския език/ Bulgar Dilinin Tarihi); Maksim Stamenov'un (2011) *Sadbata na turtsizmite v balgarskiya ezik i v balgarskata kultura* (Съдбата на турцизмите в българския език и в българската култура/ Bulgar Dili ve Kültüründe Türkçe Sözcüklerin Kaderi); Kiril Mirchev'in (1952) *Za sadbata na turtsizmite v balgarskia ezik* (За съдбата на турцизмите в българския език/ Bulgarcada Türkçe Sözcüklerin Kaderi Hakkında); Ts. Makedonska'nın (1966) *Turski frazeologichni zaemki v balgarskiya ezik* (Турски фразеологични заемки в българския език/ Bulgarcada Alıntılanan Türkçe Frazeoloji Birimleri); Zoya Barbolova'nın (2014) *Funktsiyata na turtsizmite v balgarskata frazeologichna sistema* (Функцията на турцизмите в българската фразеологична система/ Bulgar Frazeoloji Sistemindeki Türkçe Alıntıların İşlevleri Üzerine); Hüseyin Mevsim ve Krasimira Chakarova'nın (2002) *Otnovo za sadbata na turtsizmite v savremennia balgarski ezik (izolatsia i/ili reabilitatsia)* (Отново за съдбата на турцизмите в съвременния български език (изолация и/или реабилитация)/ Çağdaş Bulgar Dilindeki Türkçe Sözcüklerin Kaderi Üzerine Yeniden: Dışlama ve/veya İade-i İtibar mı?) başlıklı yayınları sıralanabilir.

Bulgar dili tarihine ilişkin çalışmalarını üç ciltlik *İstoriya na bılgarskiya ezik* (История на българския език/ Bulgar Dilinin Tarihi) başlıklı eserinde yayımlayan Benyo Tsonev (1934, ss. 177-191), Bulgarcaya giren Türkçe sözcükleri kullanım alanlarına göre şu başlıklar altında sınıflandırmıştır: doğa, bitkiler, mineraller, hayvanlar; tarım, ev eşyaları ve aile bireyleri; zanaat, ticaret, para ile ölçü ve tartı birimleri; inşaat; giyim-kuşam ve takı; yemek ve içecek; oyun, eğlence ve müzik aletleri; beden, hastalık ve ilaç; birey, toplum, din ve uyruk; yönetim ve adalet; askerî alan; lakaplar ve diğer.

Tsonev'in lakaplar ve diğer başlıkları altında verdiği örnekler, özellikle ünlemler bağlamında dikkat çekicidir. Lakaplar bölümünde, genellikle olumsuz anlamda kullanılan ve insan özelliklerini betimleyen sıfatlar ile adlar yer almaktadır. Bu kapsamda "haymana" (хаймана)[1], "hayta" (хайта), "tepegöz" (тепегьоз), "budala" (будала), "sersem" (серсем), "dangalak" (дангалак), "haylaz" (хайлазин/ haylazin), "tembel" (дембел/ dembel), "gamsız" (гамсъз), "pis" (пис), "kalpazan" (калпазанин/ kalpazanin), "arsız" (харсъзин/ harsızin; арсъз), "ahmak" (ахмак), "alçak" (алчак), "sersem" (серсем), "soytarı" (сойтара/ soytara), "şaşkın" (шашкън), "çapkın" (чапкънин/ çapkınin), "hovarda" (уварда/ uvarda), "cadı" (цадия/ tsadiya) ve "kahpe" (кахпия/ kahpiya; кахпуолу/ kahpuolu) gibi sözcükler örnek olarak gösterilmiştir (Tsonev, 1934, ss. 187-188). Söz konusu sıfat ve adların, kızgınlık, memnuniyetsizlik, aşağılama ve azarlama gibi olumsuz duygu ve yargıları ifade etmeleri nedeniyle, ünlem işlevi gördükleri belirtilebilir.

Tsonev (1934, ss. 190-192), diğer başlığı altında, önceki kategorilere dâhil etmediği çeşitli ad, sıfat ve fiillerin yanı sıra, değişmeyen sözcükler olarak nitelendirilen ünlem ve yansıma sözcüklere yer vermiştir. Bu grupta yer alan örneklerden bazıları şunlardır: "hır-mır" (хър-мър), "gık-mık" (гък-мък), "başka" (башка), "tamam" (тамам), "hemen" (хемен), "belli" (белли, без-бели), "belki" (белки, белким), "yok" (йок), "işte" (иште), "oğlum" (олум/ olum), "yavrum" (яврум), "kuzum" (кузум), "canım" (цанъм/tsanım), "ayol" (айол; ай-огул/ ay-ogul), "kızım" (къзъм), "gidi" (гиди), "şükür" (шукир/şukir), "yazık" (язък), "keşke" (кешки/ keşki), "hay-hay" (хай-хай), "elbette" (хелбете), "defol" (деф-ол), "aferin" (аферим), "Allah kerim" (Аллах-керим), "kolay gele" (кола-геле),

[1] Sözcükler Türkçe biçimleriyle sunulmuş, parantez içinde Bulgarca karşılıklarına yer verilmiştir. Bulgarca biçimde ses değişikliği görülmesi durumunda Türkçe çeviri yazısı da eklenmiştir.

"inşallah" (ишалла/ işalla), "gayret" (гайрет), "sakın" (сакън), "rastgele" (разгеле), "merhaba" (мерхаба), "maşallah" (машалла), "eyvallah" (евалла), "boş laf "(бошлаф) vb.

Konuşma dilinde ifadelere canlılık kazandıran ve mizahi bir tondan aşağılayıcı bir tona kadar uzanan geniş bir anlatım yelpazesi sunan bu sözcükler, onları kullanan kişinin sosyal aidiyeti, toplumsal statüsü, dil normlarından sapma düzeyi ya da eğitim seviyesi gibi etkenlere bağlı olarak farklı biçimlerde değerlendirilebilir (Stamenov, 2015, ss. 275-277). Günümüzde Türkçe kökenli alıntı sözcüklerin büyük ölçüde eskidiği ve kullanım dışı kaldığı yönündeki iddialara karşın, bu unsurlara özellikle lehçelerde, halk dilinde, argo ve jargonda, fıkralarda, mizahi anlatılarda ve çağdaş medyada rastlamak mümkündür. İletişimde ifadeleri güçlendirme ve duygusal yoğunluk kazandırma işlevleri sayesinde Bulgarcadaki eşdeğerlerinden ayrışmaktadır; bu nedenle kullanım sıklıklarını korumaları anlaşılır bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Tsonev'in değişmeyen sözcükler olarak tanımladığı grupta, Osmanlı Türkçesinden Bulgarcaya geçmiş farklı sözcük türlerine ait unsurlar yer almaktadır. Bu gruba dâhil edilenler arasında ünlemler, ünlem işlevi gören sözcük ve ifadeler ile edatlar, bağlaçlar ve zarflar bulunmaktadır. Ancak söz konusu birimlerin hangi sözcük türüne ait olduklarının kesin olarak belirlenememesi, bunların farklı bağlamlarda cümle yapısı ve söylem içindeki konumları ile üstlendikleri işlevlerinin saptanmasını güçleştirmektedir. Maksim Stamenov (2015, s. 274) ise bu tür alıntı unsurların "söylem belirleyicileri" olarak değerlendirilmesini önermektedir. Söylem belirleyicileri, bir ifadenin ya da söylemin çerçevesini oluşturan ve anlamın yapılandırılmasına katkıda bulunan dilsel birimler olarak tanımlanmaktadır.

Krasimira Chakarova (2016, s. 74), Bulgarcaya geçmiş Türkçe kökenli sözcükler üzerine yapılan çalışmaların büyük ölçüde adlar üzerinde yoğunlaştığını belirtmektedir. Değişmeyen sözcükler olarak adlandırılan, özellikle ünlemler ile bağımsız bir sözlük anlamına sahip olmayan birimler ise çoğu zaman dilbilimsel incelemelerin dışında bırakılmıştır. Bu bağlamda, "aman" (аман), "acaba" (аджеба/ adjeba), "aferin" (аферим/ aferim), "bari" (баре/ bare), "belki" (белки), "demek" (демек), "canım" (джанъм/ djanım), "zer" (зер), "keşki" (кешки/ keşki), "neyse" (нейсе), "sankim" (санким) ve "çünkü" (чунким/ çunkim) gibi sözcüklerin neredeyse hiç ele alınmadığı söylenebilir.

Son yıllarda dilbilim araştırmaları, dilin merkezinde konumlandırılan unsurlardan ziyade çevresinde yer alan öğelerin incelemesine yönelme eğilimi göstermektedir. Klasik dilbilgisinin sınırlarını aşan bu öğeler, psikodilbilim, etnodilbilim ve edimbilim gibi farklı disiplinlerin inceleme alanına dâhil edilmiştir (Tomova, 2011, s. 204). Dilin çevresinde konumlandırılan unsurlardan biri olan ünlemler, antik dönem dilbilgisi kitaplarında bir sözcük türü olarak tanımlanmaya çalışılmış olsa da yakın zamana kadar büyük ölçüde göz ardı edilmiştir (Sharonov, 2004, s. 660). Bu nedenle ünlemler, R. Nitsolova (2008, s. 275) tarafından "üvey evlat" olarak nitelendirilmiştir.

Bulgarcada ünlem işlevi kazanmış birçok Türkçe kökenli sözcük, günümüzde gerek sözlüklerde gerekse halk dilinde varlığını sürdürmektedir. Bu unsurların hâlen kullanımda olması, Bulgarcanın sözvarlığına ne ölçüde yerleştiklerini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Dolayısıyla söz konusu birimler kökenleri, anlamları, kullanım bağlamları ve edimbilimsel işlevleri gibi farklı açılardan ele alınmalıdır. Bu doğrultuda yapılan çalışma, Bulgarca ünlemlerin özellikleri ve sınıflandırılması, araştırmanın amacı ve yöntemi, veri tabanı, bulgu ve yorumlar ile sonuç bölümlerinden oluşmaktadır.

Bulgarca Ünlemlerin Özellikleri ve Sınıflandırılması

Ünlemler, bireylerin duygularını, öznel tepkilerini, istek ve dürtülerini doğrudan, kısa ve yoğun biçimde yansıtan evrensel dil birimleri olarak kabul edilmektedir. Adlandırma işlevi üstlenmeyen bu birimler, konuşucunun ruhsal durumunu ifade etmenin yanı sıra, ilgili toplumun dilinde genel kabul görmüş duygu ve tepki kalıplarını da temsil eder. Diğer sözcük türlerinden farklı olarak sözcüksel bir anlam taşımazlar; anlamlarını büyük ölçüde tonlama, vurgu ve bağlam aracılığıyla kazanırlar (Galkina-Fedoruk vd., 1958, s. 397). Bu yönleriyle ünlemler, dilin anlambilimsel boyutundan ziyade edimbilimsel ve söylemsel düzlemde değerlendirilmektedir. Berke Vardar, ünlemi "konuşucunun duygusal bir tepkisini dile getiren, korku, sevinç, şaşkınlık, acıma anlatan, çağrı, buyruk, yasaklama vb. belirten ve tek başına tümce oluşturabilen sözcük" olarak tanımlamıştır (Vardar, 2002, s. 206).

Ünlemler, kendilerine özgü ses ve anlamsal özellikleri, dilbilgisel yapıları ile iletişimsel işlevleri sayesinde dil dizgesi içinde özel bir konuma sahiptir (Parsiyeva, 2010, s. 3). Olaylar ve durumlar karşısında ortaya çıkan sevinç, acı, üzüntü,

şaşkınlık, korku, kızgınlık, öfke, küçümseme, sabırsızlık, hayal kırıklığı gibi ani ve yoğun duygusal tepkileri yansıtan (Dardano ve Trifone, 1995, s. 432.) bu birimler, yalnızca bireyin duygusal ve ruhsal durumunu ifade etmekle sınırlı değildir. Aynı zamanda emir, selamlama, rica, yalvarış, teşvik ve cesaretlendirme gibi çeşitli eylemleri belirtmeye yarayan sözcükler veya sözcük gruplarıdır (Savigliano, 2013, s. 337). Bağlam, tonlama ve sözel olmayan göstergelerle birlikte anlam kazanan ünlemler, söylem belirleyici işlevleriyle iletişimin kurulmasına ve sürdürülmesine katkı sağlar. Ayrıca, diğer sözcük türleriyle birlikte kullanıldıklarında, söylem içindeki bağlantıları pekiştirir ve konuşucunun duruma veya iletilen içeriğe ilişkin duygusal ve bilişsel tutumunu açığa çıkarırlar.

Ünlem kavramı, farklı dillerde çeşitli terimlerle karşılanmaktadır. Latincede "araya yerleştirmek" anlamına gelen "intericere" (inter ve iacere) fiilinden türetilen "interjectiones" terimi, tarihsel süreç içinde Batı dillerine de aktarılmıştır (Petrova, 2013, s. 48). Bulgarcada ise ünlem, "междуметие" (mejdumetie) terimiyle ifade edilmektedir. Diğer sözcükler "arasına yerleştirilen, aradaki kelime" anlamını taşıyan bu terim, ünlemlerin dil dizgesi içindeki özgün konumunu ve işlevsel rolünü yansıtmaktadır.

Benyo Tsonev'e (1934, s. 212) göre, Bulgarcada ünlemler genel olarak iki ana grupta sınıflandırılabilir: Birinci grup, korku, sevinç ve şaşkınlık gibi duyguları ifade eden "ах" (ah)[2], "ох" (oh) ve "ух" (uh) gibi ünlemlerden oluşur. İkinci grup ise canlı ya da cansız varlıkların çıkardığı seslerin taklidine dayanan "бау-бау" (bau-bau), "мяу" (myau) ve "му" (mu) gibi yansıma sözcükleri kapsar. Tsonev, bu iki grubun dışında kendi başına sözcüksel anlam taşımasına rağmen ünlem işlevi üstlenen sözcük ya da sözcük öbeklerinin de bulunduğunu belirtmektedir. "Bilgilendirici ünlemler" olarak adlandırdığı bu dil unsurları aracılığıyla konuşucular, istek, irade, tehdit ve emir gibi iletilerini muhataplarına aktarabilmektedir.

Ünlemler, her dilin söz varlığında hem köklü hem de canlı bir sözcük katmanını oluşturmaktadır. Farklı yollarla ve farklı tarihsel dönemlerde oluşan bu katman, yapı ve köken bakımından homojen bir özellik göstermez. Nitekim Rusin

[2] Bu tür ünlem ve yansıma sözcüklerin önce Bulgarca biçimleri verilmiş, parantez içinde de Türkçe çeviri yazıları aktarılmıştır.

Rusinov (1983, s. 469), Bulgarcadaki ünlemleri kökenlerine göre iki ana gruba ayırmaktadır: birincil (asıl) ve türetilmiş ünlemler.

A. Birincil ünlemler: kökenleri çoğu zaman belirsiz olan, tarihsel açıdan oldukça eski dil birimleridir. Genellikle tek ya da iki heceden oluşurlar; kendilerine özgü fonetik yapıları bulunur ve ayrı biçimbirimlere ayrıştırılamazlar.

Tek heceli birincil ünlemler ise içerdikleri seslerin özelliklerine göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

a. Vurgulu biçimde uzatılmış ünlü içerenler: bu gruptaki ünlemler, tek bir ünlünün vurgulu biçimde uzatılmasıyla oluşur. Örneğin, “o”, “e” ve “a” ünlüleri sırasıyla “ooo”, “eee” ve “aaa” şeklinde uzatılabilir.

b. Tek ünlü ve tek ünsüz birleşimi içerenler: bir ünlü ile bir ünsüzün birleşmesiyle oluşan bu ünlemlerde, ünlü genellikle vurgulu biçimde uzatılabilir. Örneğin, “ох” (oh), “ой” (oy), “их” (ih), “ех” (eh), “ей” (ey), “ай” (ay) gibi ünlemler sırasıyla “ооох” (oooh), “оой” (ooy), “ииих” (iiih), “ееех” (eeeh), “ееей” (eeey), “аааай” (aaaay) vb. biçimlerde kullanılabilmektedir.

c. Bir ünlü ve iki ünsüz birleşimi içerenler: bu gruptaki ünlemler, bir ünlü ile iki ünsüzün birleşiminden oluşur, örneğin, “хей” (hey), “хъм” (hım), “пфу” (pfu), “вай” (vay), “тюх” (tüh), “хоп” (hop) vb.

d. Yalnızca ünsüz içerenler: bir ya da birden fazla ünsüzden oluşan bu ünlemler, telaffuz bakımından kendine özgü özellikler sergiler; ünsüzlerin tekrarı yoluyla uzatma yapılabilir. “Шшшш” (şşş), “пшт” (pşt), “хм-м” (hm-m) veya “хм-хм” (hm-hm), “ц-ц-ц” (ts-ts-ts) gibi biçimler bu gruba örnek olarak gösterilebilir.

İki heceli ünlemlerin büyük bir bölümü üç sesten oluşmakta olup iki ünlü ve bir ünsüz içermektedir. Bu tür ünlemlerde vurgulu ünlü genellikle uzatılarak telaffuz edilir; “уха” (uha), “уху” (uhu), “охо” (oho), “иху” (ihu), “аха” (aha) ve “ехе” (ehe) bu kullanıma örnek teşkil eder. Bazı durumlarda ise vurgusuz hecedeki ünlünün de uzatıldığı görülür. Örneğin, horo (Bulgar halk oyunu) oynarken kullanılan “иха” (iha) ünleminin “ихаа” (ihaa) biçimi memnuniyet, coşku, sevinç ifadesi olarak karşımıza çıkar. Daha az sıklıkla, dört sesten oluşan iki heceli ünlemlere de rastlanmaktadır. “Ехей” (ehey), “леле” (lele) ve “гиди” (gidi) bu türün örnekleri arasında yer alır.

Üç heceli ünlemler ise oldukça sınırlı sayıdadır. Bu ünlemlerde genellikle son hecedeki ünlü vurgulu olup uzatılarak telaffuz edilir. “Олеле” (olele) bu gruba örnek olarak gösterilebilir.

Ünlemlere özgü bir diğer biçimsel özellik, ikileme ve üçleme yoluyla uzatılmalarıdır. Tek heceli ünlemler, iki ya da üç kez yinelenerek kullanılabilir. “Ха-ха” (ha-ha), “ха-ха-ха” (ha-ha-ha), “хи-хи” (hi-hi), “хи-хи-хи” (hi-hi-hi), “ай-ай” (ay-ay), “ай-ай-ай” (ay-ay-ay) gibi ünlemler bu duruma örnek olarak gösterilebilir. İki heceli ünlemlerde ise çoğunlukla yalnızca ikinci hecenin tekrarlandığı görülür; “иха-ха” (iha-ha) ve “уха-ха” (uha-ha) bu tür kullanımlara örnek teşkil eder. Bunun yanı sıra, iki farklı ünlemin birleşmesiyle oluşan karmaşık ünlemler de bulunmaktadır. Örneğin, “ах-леле” (ah-lele), “ох-леле” (oh-lele), “леле-вале” (lele-vare), “ай-гиди” (ay-gidi) gibi yapılar, ünlemlerin biçimsel çeşitliliğini ortaya koymaktadır (Rusinov, 1983, s. 470).

Birincil ünlemler, gösterdikleri bazı sesbilgisel ve grafiksel özellikler nedeniyle ait oldukları dil dizgesinin dışına çıkan birimler olarak değerlendirilir (Serianni vd., 2000, s. 262). Bu ünlemler, Bulgarcanın genel ses yapısında yer almayan ve diğer sözcük türlerinde görülmeyen özgün ses birleşimlerini içerebilmektedir. Birini çağırma ya da dikkatini çekme işlevi gören, aynı zamanda uyarı ve emir anlamı da taşıyabilen “пш” (pş) ve “пшт” (pşt) ile sessizliğe davet eden “шт” (şt) ve “шшш” (ş̧ş̧ş̧) ünlemleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

B. Türemiş ünlemler, birincil ünlemlere kıyasla daha geç dönemlerde ortaya çıkan ve diğer sözcük türlerinin ünlem işlevi kazanmasıyla oluşan dil birimleridir. Bağımsız bir anlama sahip olan bazı sözcükler, belirli duygusal bağlamlarda kullanıldıklarında ünlem niteliği kazanabilmektedir. Bu dönüşümün gerçekleşebilmesi için söz konusu birimlerin adlandırma ve çekim özelliklerini yitirmeleri, buna karşılık duygu ya da irade bildirme işlevlerinin ön plana çıkması gerekmektedir. Bulgarcada bazı adlar, fiiller, zarflar ve kalıplaşmış sözcük öbekleri, yoğun bir duygusal yükle kullandıklarında ünlem işlevi üstlenebilmektedir. Örneğin, “огън” (ogın/ ateş), “ужас” (ujas/ dehşet), “слава” (slava/ şan), “срам” (sram/ utanç) gibi adlar; “бързо” (bırzo/ hızlı), “бавно” (bavno/ yavaş), “долу” (dolu/ aşağı), “горе” (gore/ yukarı) gibi zarflar ile “не мърдай!” (ne marday/ kıpırdama), “спри!” (spri/ dur), “стой!” (stoy/ dur) gibi bazı fiillerin emir kipi biçimleri, ünlem olarak kullanıldıklarında duygu ifadesi ön plana çıkar. Bu tür kullanımlarda sözcüklerin

temel anlamları zayıflamakla birlikte bütünüyle ortadan kalkmaz; ait oldukları sözcük türüne özgü özellikler ise büyük ölçüde korunur. Ayrıca bazı adların seslenme biçimleri de ünlem işlevi kazanabilmektedir. Örneğin, yalın haldeki "мама" (mama/ anne) sözcüğünün seslenme hâli olan "мамо" (mamo/ anne) ya da "майчице" (maychitse/ anneciğim) biçimleri, söylemde sıklıkla ünlem olarak kullanılmaktadır.

Benzer şekilde, yalın haldeki "господ бог" (gospod bog/ Tanrı) ifadesinin seslenme durumundaki "боже господи" (boje gospodi/ Tanrım) biçimi, Bulgarcada yaygın kullanılan ünlemler arasında yer almaktadır. Ünlemler kategorisine geçmiş adların bu tür seslenme biçimleri, sıfat, fiil veya zarf gibi başka sözcük türleriyle birlikte de kullanılabilmektedir. Ayrıca, mecazî anlam kazanmış "вятър" (vyatır/ rüzgâr), "тиква" (tikva/ kabak) ve "трици" (tritsi/ kepek) gibi sözcüklerin de ünlem işleviyle kullanıldığı görülmektedir. Bu tür kullanımlarda söz konusu sözcükler, adlandırma işlevlerini bütünüyle yitirerek, doğrudan duygu ve tutum bildiren ünlemler hâline gelmektedir.

Ünlem işlevi kazanmış kalıplaşmış ifadelere "дявол да го вземе!" (dyavol da go vzeme! Şeytan alsın!) örneği verilebilir (Rusinov, 1983, ss. 471-472). Bunun yanı sıra emir, teşvik, cesaretlendirme, ikna, takdir, suçlama, değerlendirme, lanet okuma, sövgü, selamlama, vedalaşma, nezaket ve tebrik ifadeleri ile iletişimde düzenleyici rol oynayan söylem belirleyicileri de ünlemler kapsamında değerlendirilmektedir (Dardano ve Trifone, 1995, s. 433).

Bulgarcada, farklı dillerden alıntılanmış birincil ya da türemiş ünlemler de bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında ele alınan Türkçe ünlemlerin yanı sıra Fransızcadan "пардон" (pardon/ afedersiniz) ve "мерси" (mersi); İtalyancadan "браво" (bravo/ aferin), "варда" (varda/ dikkat), "баста" (basta/ yeter) ve "вира" (vira, denizcilikte yukarı çek, kaldır anlamında verilen komut); İngilizceden "ало" (alo), "сори" (sorry) ve "бай-бай" (bay-bay); Rusçadan "уви" (uvi/ ah, eyvah) ve "ура" (ura/ yaşasın) gibi ünlemlerin Bulgarcaya geçtiği görülmektedir (Andreychin vd. 1996).

Rusin Rusinov (1983, ss. 472-473), Bulgarcadaki ünlemleri ifade ettikleri anlamlara göre iki ana grupta sınıflandırmaktadır:

a. Duygu bildiren ünlemler: bu gruptaki birimler, bireylerin ruhsal ve fiziksel durumlarına bağlı olarak veya çevrede meydana gelen olaylara verdikleri tepkiler doğrultusunda ortaya çıkan sevinç, coşku, üzüntü, korku, öfke ve şaşkınlık gibi duyguları doğrudan yansıtır. Tonlama ve bağlamın belirleyici rolü nedeniyle bu ünlemler çokanlamlılık gösterebilmektedir.

b. Teşvik, emir ve itki belirten ünlemler: bu gruptaki ünlemler, yalnızca duygusal tepkiyi değil, aynı zamanda bir eylemin başlatılmasını ya da yönlendirilmesini amaçlar. Söylem içinde seslenme, uyarma, ikaz etme, emretme, yalvarma, davet etme, cesaretlendirme ya da harekete geçirme gibi çeşitli iletişimsel amaçlarla kullanılabilmektedir.

Ünlemlerin anlamsal özelliklerine dayalı sınıflandırma çalışmaları kapsamında Isabella Poggi (1995, ss. 418-419), dört ana kategori belirlemiştir:

a. Açıklayıcı ünlemler: konuşucunun bir konuya ilişkin bilgi düzeyini ya da içinde bulunduğu fiziksel ve duygusal durumu yansıtan ünlemlerdir.

b. Soru içeren edimsel ünlemler: açıklama isteme, söyleneni yineleme ya da bir bilginin doğruluğunu onaylama gibi edimsel işlevleri yerine getiren ünlemlerdir.

c. Eylem talepleri içeren edimsel ünlemler: bu gruptaki ünlemler, bir eylemin gerçekleştirilmesine yönelik talepleri ve yönlendirmeleri ifade eder; eyleme dikkat çekme, onu teşvik etme ya da yasaklama; ayrıca eylemin başlatılması, sürdürülmesi, sonlandırılması veya tekrarlanmasına ilişkin yönlendirmeleri kapsar. Kimi durumlarda ise söz konusu eyleme doğrudan eşlik eden dilsel unsurlar olarak ortaya çıkar.

d. Davranışsal ünlemler: belirli sosyal bağlamlarda sergilenen davranışları yansıtan; nezaket ifadeleri, iyi dilekler, yakarışlar ve beddualar gibi kalıplaşmış söylemleri içeren ünlemlerdir.

Ünlemlerin anlamsal özellikleri incelendiğinde, özellikle duyguları ifade eden birimlerde çokanlamlılığın (polisemi) belirgin biçimde geliştiği görülmektedir. Bunun başlıca nedeni, ünlemlerin farklı tonlamalarla telaffuz edilebilmesi ve anlamın büyük ölçüde bağlama bağlı olarak şekillenmesidir. Örneğin ox (oh) ünlemi, tonlamaya göre acı, keder, üzüntü, yakınma, şaşkınlık, sürpriz, can sıkıntısı, isteksizlik, heyecan ya da sevinç gibi çok çeşitli duyguları ifade edebilmektedir.

Hatta bazı ünlemler, bağlama bağlı olarak birbirine zıt duyguları da kapsayabilen geniş bir anlamsal alan sergiler. Öte yandan, bağımsız anlama sahip sözcüklerin ünlem işlevi kazanması sesteşlik olgusunu beraberinde getirir. Bulgarcada ünlem olarak kullanılan "вятър" (vyatır/ rüzgâr), "тиква" (tikva/ kabak) ve "трици" (tritsi/ kepek) gibi sözcükler, temel anlamlarıyla biçimsel olarak örtüşmektedir. Benzer biçimde, çalışmanın konusu olan Türkçe kökenli sözcükler de ünlem olarak kullanıldıklarında, kendi temel anlamlarıyla sesteşlik sergileyebilmektedir.

Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmanın amacı, farklı sözcük türlerine ait ve bağımsız anlama sahip olmalarına rağmen Bulgarcada ünlem işlevi kazanan Türkçe kökenli sözcükleri belirlemek ve dilbilimsel açıdan incelemektir. Bu doğrultuda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Bulgarcaya geçen ve ünlem işlevi kazanan Türkçe kökenli sözcüklerin, Bulgarca sözlüklerdeki tanımlarında sözcük türü, kullanım ve köken bilgisi nasıl yansıtılmaktadır?

2. Bulgarcaya geçen ve ünlem işlevi kazanan Türkçe kökenli sözcükler, Bulgarcanın dil yapısına uyum sürecinde hangi fonetik ve morfolojik değişimlere uğramıştır?

3. Bulgarcaya geçen ve ünlem işlevi kazanan Türkçe kökenli sözcüklerin anlambilimsel ve edimbilimsel işlevleri nelerdir?

Nitel özellikli bu çalışmada, araştırma sorularına yanıt bulmak amacıyla belge tarama, tanım analizi, fonetik ve biçimbilimsel analiz, içerik analizi, karşılaştırmalı analiz ve sınıflandırma yöntemleri kullanılmıştır. Belge taraması kapsamında Bulgarca sözlükler, Bulgar Ulusal Derlemi ve konuya ilişkin alanyazın incelenmiştir. Tanım analizi yoluyla, ele alınan sözcüklerin sözlüklerdeki açıklamaları sözcük türü, kullanım alanı ve köken bilgisi açısından incelenmiştir. Türkçe kökenli sözcüklerin Bulgarcaya geçiş sürecinde uğradıkları sesçil ve biçimsel değişimleri ortaya koymak amacıyla karşılaştırmalı fonetik ve biçimbilimsel analizler yapılmıştır. Ayrıca bu birimler, sözlük tanımları ile dildeki kullanım örnekleri esas alınarak yapılan içerik analizi sonucunda, anlambilimsel ve edimbilimsel işlevlerine göre sınıflandırılmıştır. Türkçeden Bulgarcaya geçmiş

birincil ünlemler ile ünlem sınıfı içinde değerlendirilen yansıma sözcükler, bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Çalışma kapsamında taranan sözlükler ve bunlara ait kısaltmalar aşağıda verilmiştir:

BER1: *Balgarski Etimologichen Rechnik* (1971), Cilt 1

BER2: *Balgarski Etimologichen Rechnik* (1979), Cilt 2

BER3: *Balgarski Etimologichen Rechnik* (1986), Cilt 3

BER4: *Balgarski Etimologichen Rechnik* (1995), Cilt 4

BER6: *Balgarski Etimologichen Rechnik* (2002) Cilt 6

BNK: *Balgarski natsionalen korpus*

BTR*: Balgarski talkoven rechnik* (Andreychin, 1996)

GER3: *Rechnik na blıgarskıy yazıyk* (Gerov, 1899), Cilt 3

GER5: *Rechnik na blıgarskıy yazıyk* (Gerov, 1904), Cilt 5

RBEO: *Rechnik na balgarskiya ezik* (BAN, Bulgar Bilimler Akademisi), Cilt 1-16

RCHD: *Rechnik na chujdite dumi v balgarskiya ezik* (Milev vd., 2007)

RRODD: *Rechnik na redki, ocmapeлu i dialektni dumi v literaturata ni ot XIX i XX vek*

TRTBE: *Talkoven rechnik na turtsizmite v balgarskiya ezik* (Krasteva, 2003)

TDK: *Güncel Türkçe Sözlük*

Veri Tabanı

Çalışmanın amacı doğrultusunda çeşitli Bulgarca sözlükler ve Bulgar Ulusal Derlemi taranarak ünlem işleviyle kullanılan Türkçe kökenli sözcükler belirlenerek bir veri tabanı oluşturulmuştur. Alfabetik olarak sıralanan sözcüklerin her biri için şu bilgilere yer verilmiştir: sözcüğün özgün Türkçe biçimi; parantez içinde Bulgarcadaki karşılığı ve bu karşılığın özgün biçimden fonetik olarak ayrışması

durumunda Türkçe okunuşu; dilbilgisel kategorisi (ad, sıfat, zarf, fiil, bağlaç, ünlem, edat); köken bilgisi, anlamı, kullanım örnekleri, Türkçe çevirileri ve yer aldığı kaynaklar. Söz konusu sözcüklerin tanımlarında yer alan Bulgarca dilbilgisi terimleri ve kısaltmaları, Türkçe karşılıklarıyla birlikte Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1

Bulgarca Dilbilgisi Terimleri, Kısaltmaları ve Türkçe Karşılıkları

Bulgarca Kısaltma	Açıklama	Türkçe Açıklama	Türkçe Kısaltma
ар. - тур.	арабски- турски	Arapça- Türkçe	A-T
гр.-тур	гръцки- турски	Yunanca-Türkçe	Y-T
диал.	диалектна	diyalekt	diy.
межд./ междум.	междуметие/ mejdumetie	ünlem	ünl.
нареч.	наречие	zarf	z.
нар.	нарицателно	cins isim	c.i.
неизм.	неизменяема	değişmeyen	değ.
остар.	остаряла	eski	e.
пер.-тур	персийски	Farsça- Türkçe	F-T
неодобр.	неодобрително	olumsuz	o.
прен.	преносно	mecazi	mec.
прил.	прилагателно	sıfat	s.
прост.	простонароден	halk ağzı	ha.
същ.	съществително	isim	is.
съюз	съюз	bağlaç	b.
разг.	разговорен	konuşma dili	kd.
рядко	рядко	nadir	n.
тур.	турски	Türkçe	T
частица	частица	görev sözcüğü	g.s.

Tablo 1'de yer alan Bulgarca dilbilgisi terimi kısaltmalarının Türkçe karşılıkları, aşağıda sıralanan sözcüklerin açıklamalarında kullanılmıştır. İncelenen sözcükler aşağıda alfabetik olarak verilmiştir:

acaba (аджеба/ adjeba): z., A-T, merak, kuşku veya kararsızlık belirtmek için genellikle soru cümlelerinde kullanılan bir söz. Örneğin, "А как, **аджеба**, живеят тези хора?" (A kak, **adjeba**, zhiveyat tezi hora?/ Acaba bu insanlar nasıl yaşıyor?), BTR, s. 19.

aferin (аферим/ aferim): ünl., e., F-T, övme, alkışlama, takdir, beğenme vb. duyguları belirtmek için söylenen söz. Örneğin, "**Аферим** бе, момче!" (**Aferim** be, momche!/ Aferin sana çocuk!), BTR, s. 38.

Allah kerim (аллах керим): e., A-T, Allah bilir, belirsiz anlamında kullanılan söz. Örneğin, "Тъй ще я карам, докато ги направя девет месеца, а след това- **аллах керим**!" (Tay shte ya karam, dokato gi napravya devet mesetsa, a sled tova- **allah kerim**!/ Böyle idare edeceğim, onları dokuz aya tamamlayana kadar, ondan sonra- Allah kerim!), Chudomir, RRODD, s. 16.

ama (ама): ünl., b., A-T, beklenmedik bir durumu, bir şeyi ifade eder. Örneğin, "**Ама** ех че, я гледай. **Ама** работа, ха!" (**Ama** eh che, ya gleday. **Ama** rabota, ha!/ Ee ama, hele bak! Aman işe bak, ha!), BTR, s. 25.

aman (аман): ünl., ha., A-T, bezginlik, usanç, öfke belirtme veya yardım, merhamet, bağışlanma dileme ifadesi. Örneğin, "**Аман**, омръзнахте ми! **Аман**, хора, помогнете ми." (**Aman**, omraznahte mi! **Aman**, hora, pomognete mi!/ Aman, bıktım sizden! Aman insanlar, yardım edin bana!), BTR, s. 25.

aman-zaman (аман-заман): ünl., ha., A-T, ısrarla yardım isteme veya rica etme ifadesi, BTR, s. 25. Örneğin, "Бай Гьорге, **аман-заман** теб те искаме за кум". (Bay Gyorge, **aman-zaman** teb te iskame za kum/ Bay Gyorge, ne olursa olsun nikah şahidi olarak seni istiyoruz.), P. Neznakomov, RRODD, s. 17.

anladın mı (анадънму/ anadınmu, аннадънма/ annadınma): değ., diy., Örneğin, "Ба! права си като въже в торба, **анадънму.**" (Ba! prava si kato vŭzhe v torba, **anadanmu**/ Ha! Torbada ipin durduğu gibi doğrusun, anladın mı?), D. Voynikov, RRODD, s. 18.

aşk olsun (ашколсун/ aşkolsun, ашкоясун/ aşkoyasun): ünl., ha., T, aferin, övme, kınama, sitem, sıklıkla alaycı, ironik, bir anlamda aferin. Örneğin, "Не можахме да го излъжем. **Ашколсун**! Браво!" (Ne mozhaxme da go izlazhem.

Aşkolsun! Bravo!/ Onu kandıramadık. Aşk olsun! Aferin!), A. Konstantinov, RRODD, s. 23; BTR, s. 38.

ayıp (аип/ aip): z., diy., A-T, utanç verici, yakışıksız. Örneğin, "Срамота е, малко **аип** дохожда, ага, ние мусулманите да биеме варзан човек." (Sramota e, malko **aip** dokhozhda, aga, nie musulmanite da bieme varzan chovek./ Ayıp, biraz ayıp oluyor, ağa, biz Müslümanların bağlı bir adamı dövmesi.), Z. Stoyanov, RRODD, s. 13.

ayol (айол; айвол/ ayvol): değ., kd., T, hey sen, be adam anlamında hitap ifadesi. Örneğin, "Абе, сватанак, какво сте я свършили, **бе айол**!" (Abe, svatanak, kakvo ste ya svarshili, **be ayol**!/ Abe, dünür, ne halt ettiniz, be ayol!), Chudomir, RRODD, s. 14.

babam (бабам): ünl., g.s., kd., T, sevinç, arzu, heyecan, memnuniyet, hayranlık ifade eder, RRODD, s. 24. Örneğin, "Търговска майка, **бабам**!" (Targovska mayka, **babam!**/ Ticaret anası, babam!), Chudomir, *İzbr. pr*., s. 229, RBEO.

bakalım (бакалъм): ünl., ha., T, çağrı, teşvik veya beklenti ifade eder, RRODD, s. 25. Örneğin, "Файтонджиите… ме канят отур **бакалъм**!" (Faytondzhiite… me kanyat otur **bakalam**!/ Faytoncular… beni otur bakalım diye davet ediyorlar!), N. Radev, *Sedem klyucha na voda*, 1979, BNK; "Ха, **бакалъм**!" (На **bakalam**!/ Ha bakalım!), Al. Konstantinov, *Sabrani sachineniya v chetiri toma*, 1980, BNK; RBEO.

belki (белки, белким/ belkim, беки/ beki): z., kd., T, yoksa, umarım. Örneğin, "**Белки** не знаеш? Цял град знае." (**Belki** ne znaesh? Tsyal grad znae./ Yoksa bilmiyor musun? Bütün şehir biliyor.), D. Nemirov, RRODD, s. 32.

belli (белли, беллѝя/belliya): z., diy. T, acık, belirgin, bilinen. Örneğin, "Бати Недялко казал Тодор войвода,- не ще много разговор, **белли** я, гладни сме, ще ни гостиш." (Bati Nedyalko- kazal Todor voyvoda,- ne shte mnogo razgovor, **belli** ya, gladni sme, shte ni gostish./ Nedyalko abi, demiş Todor Voyvoda,- çok lafa gerek yok, belli, açız, bizi doyuracaksın.), M. Kanchev, RRODD, s. 32.

boş laf (бошлаф/ boşlaf): is., kd., F-T, gereksiz ve yararsız söz. Örneğin, "Празни приказки. Идеали! **Бошлаф**!" (Prazni prikazki. İdeali! **Boşlaf**!/ Boş konuşmalar. İdealler! Boş laf!), A. Konstantinov, RRODD, s. 41.

buyur, buyurun, buyurunuz (буюр, буюрун, буюрунус, бӳйрум/ buyrum, буюрум/ buyurum): değ., e., ha., T, ziyaret veya ikram sırasında nazik davet ifadesi, seslenme, hitap sözü. Örneğin, "Арнаутинът й проговори:- **буюрюн**, мадам!" (Arnautinat i progovori:- **buyurun**, madam!/ Arnavut ona- Buyurun, madam! diye seslendi.), İv. Vazov; "Хайде **буюрунус**, **буюрунус**- вика Цинцарчето…" (Hayde **buyurunus**, **buyurunus**-…/ Hadi buyurunuz, buyurunuz- …), D. Nemirov, RRODD, s. 47; Birine bir konuda yardımcı olmaya hazır olunduğunu ifade etmek için: "**Буюр**, бей." (**Buyur**, bey.), A. Donchev, RBEO.

cadı (джадйя/ djadiya): is., kd., T, yaşlı kadın, cadı. Örneğin, "Пено мари, Пено-о-о!... Де та, мари дърта **джадио**!" (Peno mari, Peno-o-o!... De ta, mari dırta **djadio**!/ Peno be, Peno-o-o!... Neredesin sen, be yaşlı cadaloz!), Ts. Tserkovski, RRODD, s. 102.

canım (джанъм/ djanım, жанъм/ janım**):** ünl., ha., F-T, çağrı, rica veya hafif bir memnuniyetsizlik belirtmek için yakın bir kişiye hitap ifadesi, BTR, s. 169. Örneğin, "Каква е тая работа, **джанъм**?" (Kakva e taya rabota, **djanım**?/ Bu ne iş, canım?), İv. Vazov, *Sach.* XXV, s. 43, RBEO.

çocuğum (чоджум/ çodjum, чожум/ çojum): c.i., T, çocuğum, adamım, arkadaş, insan anlamında seslenme sözü. Örneğin, "Окъсняхме, Махмудко, окъсняхме, **чоджум**!" (Okasnyahme, Mahmudko, okasnyahme, **çodjum**!/ Geciktik, Mahmudko, geciktik, çocuğum.), N. Ninov, RRODD, s. 567; "... Не ми сторвай зло, **чоджум**! (Ne mi storvay zlo, **çodjum**!/ Bana kötülük etme çocuğum.), Tsoncho Rodev, 1980, *Tateni*, BNK.

davranma (давранма): e., T., birinin hareket etmemesi yönünde emir. Örneğin, "Стой, не мърдай. Марко насочи пищова, сниши се и извика страшно:- **Давранма**!" (Stoy, ne mırday. Marko nasochi pishtova, snishi se i izvika strashno:- **Davranma**!/ Dur, kımıldama. Marko tabancayı doğrulttu, çömeldi ve korkunç bir şekilde bağırdı:- Davranma!), İv. Vazov, RRODD, s. 96.

dudum (дудум): g.s., T, hanımefendi, güzel genç kız anlamında, özellikle Bulgar halk türkülerinde, ritmi sağlamak için kullanılır. Örneğin, "-Тоне ле, **дудум** батюва…" (Tone le, **dudum** batyuva…/ Tone'ciğim, abisinin güzeli…), RBEO; BER1, s. 443.

dur (дур): ünl., diy., e., T, birinin durmasını emretmek için kullanılır. Örneğin, "…Бре Мусо- викна бай Петър- **Дур** бе..." (Bre Muso- vikna bay Petar.- **Dur be**/ Bre Muso- diye bağırdı Bay Petar.- Dur be.) St. Stanchev, RRODD, s. 119.

dur bakalım (дурбакалъм): ünl., diy., T, bekle anlamında kullanılır. Örneğin, "Тука ли е стопанина?- запита Алекси ...- **Дурбакалъм**, бре Алекси." (Tuka li e stopanina?- zapita Aleksi …- **Durbakalam**, bre Aleksi./ Sahibi burada mı? diye sordu Aleksi…- Dur bakalım, be Aleksi.), Kr. Grigorov, RRODD, s. 119.

efendim (ефенди, ефендим): is., e., Y-T, beyefendi, sahip. Örneğin, "- Кой хлопа там - Аз **ефенди**, чу се дебел глас." (Koy hlopa tam?- Az **efendi**, chu se debel glas./ Kim var orada?- Ben efendi, diye kalın bir ses duyuldu.), V. Drumev, RRODD, s. 130; "А, вие ли сте били, **ефендим**?" (A, vie li ste bili, **efendim**?/ A, siz miydiniz, efendim?), Zahari Stoyanov, *Sachineniya v tri toma*, Tom 1, 1983, BNK.

elbette (елбете, хелбете/ helbete): z., diy., A-T, şüphesiz, tabi ki, RRODD, s. 126; Örneğin, "Ех, **елбете**, голем човек, и думата му голема." (Eh, **elbete**, golem chovek, i dumata mu golema./ Ah, elbette, büyük insan, sözü de büyük.), Mihalaki Georgiev, *Izbrani tvorbi*, 1980, BNK.

evet (евет): g.s., e., diy., T, öyledir, olumlama anlamında kullanılan söz. Örneğin, "… се поклони на председателя, като му рече:- **Евет**, ефендим. Ти имаш всякога право." (…se pokloni na predsedatelya, kato mu reche:- **Evet**, efendim. Ti imash vsyakoga pravo/ …Başkanın önünde eğildi ve ona şöyle dedi:- Evet, efendim. Her zaman haklısınız.), Zl. Cholakova, RRODD, s. 124.

eyvallah (евалла/ evalla, евала/ evala): ünl., is., kd., A-T, teşekkür etmek, kabul etmek, razı olmak, RRODD, s. 124. Örneğin, "**Евалла**, ашколсун, моето момче, давай така!" (**Evalla**, ashkolsun, moeto momche, davay taka!/ Eyvallah, aşkolsun, çocuğum, böyle devam et!; v. "Trud" br. 127, 2000, 9, TRTBE, s. 88).

gayret (гайрет, кайрет/ kayret): is., ha., diy., A-T, çaba, sabır. “Още малко... още малко **гайрет**!” (Oshte malko… oshte malko **gayre**t!/ Biraz daha… biraz daha gayret!), D. Nemirov, RRODD, 79; “Ама **гайрет**!” (Gayret ama!), Hr. Smirnenski, *Sach*. III, s. 158, RBEO.

gidi (гиди): ünl. g.s., kd., T, sesleniş, azarlama, tehdit, gözdağı verme, sitem, onaylamama, BER1, s. 241. Örneğin, “**Гиди** разгалено момче!” (**Gidi** razgaleno momche!/ Seni şımarık çocuk seni!) Kiril Hristov, 1992, *Tamni zori*, BNK. Bu ünlemde çok anlamlılık görülür: *ай* (ay), *ой* (oy), *хай* (hay), *ах* (ah*)* gibi birincil ünlemlerle birlikte kullanıldığında üzüntü ifade eder; Şaka yoluyla takılma, onay, övgü, neşeli bir duyguyu ifade etmek veya anlam güçlendirmek için; *бре* (bre), *дей* (dey) gibi ünlemlerle ya da tekrar edilerek kullanılır, örneğin*, бре*, *гиди, гиди* (bre, gidi, gidi).

git (гит): ünl., diy., T, marş, git. Örneğin, “Марш, тръгвай.- Не се вайкай, ами си отваряй очите. Хайде, **гит**.” (Marsh, tragvay.- Ne se vaykay, ami si otvaryay ochite. Hayde, **git**./ Yürü, git.- Zırlama, gözünü aç. Hadi, git!); “Сграбчи с ръка дядо Кралъо и го тласна настрани.- **Гит**!” (Sgrabchi s raka dyado Kralyo i go tlasna nastrani.- **Git**!/ Elini uzatıp Kralyo dedeyi yakaladı ve onu yana itti.- Git!), A. Donchev, RRODD, s. 84.

hayırlı (хаирлия/ hayirliya): s., değ., z., diy., A-T, iyiye olan, başarılı, refah sağlayan. Örneğin, “Хайде **хаирлия**! Да сте живи!” (Hayde **hayirliya**! Da ste zhivi!/ Hadi hayırlı olsun! Sağ olun!), D. Talev, RRODD, s. 539); Bir işin veya girişimin iyi sonuçlanmasına yönelik dilek, örneğin, “Хей, бай Илия, ха добър ти ден, **хаирлия** ти сефтето” (Hey, bay İliya, ha dobar ti den, **hairliya** ti sefteto/ Hey, bay İliya, hayırlı günler, hayırlı olsun ilk siftahın), Kr. Grigorov, RBEO.

hayırsız (хаирсъз/ hairsız): c.i., s., değ., A-T, kötü, talihsiz; aylak, ahlaksız. Örneğin, “**Хаирсъз** с **хаирсъз**! Такива нехранимайковци като тебе ще станат причина да закрият гимназията ни!” (**Hairsız** s **hairsız**! Takiva nehranimaykovtsi kato tebe shte stanat prichina da zakriyat gimnaziata ni!/ Hayırsız oğlu hayırsız! Senin gibi nankörler yüzünden lisemizi kapatacaklar!), St. Grudev, RRODD, s. 339; “Не те е срам, **хаирсъзин** с **хаирсъзин**! Пфу!” (Ne te e sram, **hairsızin** s **hairsızin**! Pfu!/ Utanmıyor musun, hayırsız oğlu hayırsız! Pfu!), Chudomir, 1971, *Izbrani proizvedeniya*, BNK.

haylaz (хайлаз(ин)/ haylaz(in), хайляз(ин)/ haylyaz (in)): is, s., değ., kd., T, aylak, tembel. Örneğin, "Който **хайлазин** стои без работа, ще го изгоня!" (Koyto **haylazin** stoi bez rabota, shte go izgonya!/ Kim haylazlık edip çalışmadan dururs a, onu kovacağım!), N. Karalieva, RRODD, s. 53, RBEO; "Ами ти какви дяволи пазиш тук, **хайлазин** ниедин?" (Ami ti kakvi dyavoli pazish tuk, **haylazin** niedin?/ Peki, haylazın teki sen, burada ne haltlar karıştırıyorsun?, Vasil Kanchov, 1970, *Izbrani proizvedeniya*, BNK.

hayvan (хайван, хайванин/ hayvanin): is., c.i., A-T, mec., ahmak, lanet olası. Örneğin, "… Че на парите закон има ли хей, **хайвани** с **хайваните** ви!" (Che na parite zakon ima li hey, **hayvani** s **hayvanite** vi!/ Paranın kanunu mu olur be hey, hayvan herifler sizi!), G. Karaslavov, RRODD, s. 539; "Що не слушаш заповедта бе, **хайван**?!" (Shto ne slushash zapovedta be, **hayvan**?!/ Neden emri dinlemiyorsun be, hayvan?!), Dimitar Kirkov, 1988, *Prezhiveni istorii*, BNK.

imdat (имдат, индат/ indat): is., e., diy., T, yardım talebi, yetişin, kurtarın anlamında bir seslenme sözü, RBEO; BER2, s. 76.

keleş (келеш): is., e., kd., mec., T, kel, kısa boylu, hor görülen, değersiz, RCHD, s. 353; BTR, s. 355. Örneğin, "**Келеш** с **келеш**!" (**Keleş** s **keleş!**/ Keleş oğlu keleş!), Bratya Mormarevi, *Voynata na taralezhite*, 1979, BNK.

keşke (кежки/ kejki, кешки/ keşki): ünl., diy., ha., F-T, pişmanlık, üzüntü, memnuniyetsizlik veya geleceğe yönelik iyi dileklerin ifadesi, RBEO, RRODD, s. 200. Örneğin, "**Кешки** да не бях го послушал!" **Keşki** da ne byah go posluşal!/ Keşke onu dinlemeseydim!), A. İliev, *İstorii*, 2012, BNK.

kolay gele! (gelsin!) (колàгеле, колàгере, колàгяла, колàйгеле): ünl., e., diy., bir iş yapmakta olanlara söylenen iyi dilek sözü, BER2, s. 546.

köpoğlu (кьопоолу/ kyopoolu): is., diy., T, alçak, kurnaz, düzenbaz, açıkgöz, uyanık kimse. Örneğin, "Разлая се и кучето.- Стой, **кьопоолу**!- проеча нечий глас и в същия миг силен гърмеж раздра въздуха." (Razlaya se i kucheto. - Stoy, **kyopoolu**!- proecha nechiy glas i v sashtiya mig silen garmezh razdra vazduha./ Köpek de havlamaya başladı.- Dur, köpoğlu!- bir ses yankılandı ve aynı anda güçlü bir patlama havayı titretti.), A, Hristoforov; "Аферим **кьопоолу**!" (Aferim **kyopoolu**!/ Aferin köpoğlu!), A. Konstantinov, RRODD, s. 228.

kuzum (кузум): değ., diy., e., T., sevgi, yakınlık vb. olumlu duygularla çocuk veya gençlere yönelik hitap ifadesi. Örneğin, "Ти-чай, **кузум**, да не свърши и там хляба!" (Ti-chay, **kuzum**, da ne svarshi i tam hlyaba!/ Koş kuzum, yoksa orada da ekmek biter!), P., Spasov, RRODD, s. 223; BER3, s. 80.

maskara (маскара): is., T, gülünç durumda olan, utanmaz, arsız, ahlaksız vb. Örneğin, "Какъв е **маскара** човек!" (Kakav e **maskara** chovek!/ Nasıl da maskara bir adam!), GER3, s. 51; h.a., o., anlamı güçlendirmek için: "**Маскара** с **маскара**" şekli kullanılmaktadır, RBEO; "Я гледай, я маскара!" (Ya gleday ya **maskara!**/ Şuna bak, maskara!), D. Voynikov, *Sachineniya v dva toma*, tom II,1983, BNK.

maşallah (машалла/ maşalla, машала/ maşala**):** ünl., e., A-T, aferin, bravo, övgü belirtmek için söylenen bir söz, RRODD, s. 253. Örneğin, "**Машалла**, бабо, **машалла**, юнак си сина хранила!" (**Maşalla**, babo, maşalla, yunak si sina hranila!/ Maşallah, nine, maşallah, yiğit bir oğlan büyütmüşsün!), halk türküsü, BNK; BER3, s. 699.

merhaba (мерхаба, мараба/ maraba): ünl., kd., e., değ., A-T,. Örneğin, *"***Мараба**, господин Ефремов!" (**Maraba**, gospodin Efremov!/ Merhaba, Bay Efremov!), M. Grubeshlieva, RRODD, s. 256; "**Мерхаба**!- каза конникът." (**Merhaba**!- kaza konnikat./ Merhaba! - dedi atlı.), RBEO; BER3, s. 660.

nafile (нафиле): z., diy., A-T, boşuna, faydasız, RRODD, s. 286. Örneğin, "А казвам ти, нямаше никой- **нафиле** си се трудил, Иванчо." (A kazvam ti, nyamashe nikoy- **nafile** si se trudil, İvancho./ Sana diyorum, kimse yoktu- boşuna zahmet etmişsin, İvanço.), İv. Vazov, *Pod igoto*, BNK.

neyse (нейсе, нейсе-не): z., kd., e., T, genellikle umursamazlık, küçümseme veya kayıtsızlık tonu taşır; uzlaşma veya müsamaha ifade etmek için kullanılır. Örneğin, "Голям дъжд ни пра, ама **нейсе**." (Golyam dazhd ni pra, ama **neyse**./ Üzerimize çok yağmur yağdı, ıslandık, ama neyse.), BTR, s. 521; "Е, президентът не признава, че инициативата е наша. **Нейсе**, читателят знае." (E, prezidentat ne priznava, che initsiativata e nasha. Neyse, chitatelyat znae./ Eh, başkan girişimin bize ait olduğunu kabul etmiyor. Neyse, okuyucu biliyor., v. „Trud", 18.01.2000, 9, TRTBE, s. 158. Neyse-ne şeklinde kullanıldığında anlamı güçlendirir, örneğin, "Да ме ритне турчинът с кован ботуш, **нейсе-не**, ами то циганин със съдран цървул!" (Da me ritne turchinut s kovan botush, **neyse-ne**, ami to tsiganin sus sudran

tsarvul!/ Beni bir Türk çizmeleriyle tekmelese, neyse-ne, sökük çarık giyen bir çingene tekmeledi!), A. Konstantinov, RRODD, s. 290.

oğlum (олум/ olum; оглум/ oglum): is., diy., T, hitap sözcüğü. Örneğin, "Защо бързаш толкоз, **олум**, защо се мориш?- обърна се той бащински към него." (Zashto barzash tolkoz, **olum**, zashto se morish?- obarna se toy bashtinski kam nego./ Neden bu kadar acele ediyorsun oğlum, neden yoruyorsun kendini?"- diyerek babacan bir tavırla ona döndü), Y. Yovkov, RRODD, s. 313; BER4, s. 775; 865.

rast gele (разгеле/ razgele): z., ha.,T, g.s., tesadüfen, beklenmedik, tam zamanında, uygun bir anda veya yerde, BER6, s. 151; iyi ki, neyse ki, şükürler olsun, sonunda, nihayet, RBEO; Örneğin, "**Разгеле**, бай Герчо, добре че ми се обади!" (**Razgele**, bay Gercho, dobre che mi se obadi!/ Nihayet, Bay Gercho, iyi ki aradın!), Svetoslav Minkov, 1955, *Izbrani proizvedeniya*, BNK; Konuşma dilinde "işiniz rast gitsin" anlamında da kullanılan bir söz.

sabahlar hayrolsun! (сабааларосун/ sabaalarosun), değ., diy., A-T, "günaydın" anlamında kullanılan bir söz. "Бай Рахиме, **сабааларосун**!- И помаха приветливо с ръка..." (Bay Rahime, **sabaalarosun**!- I pomaha privetlivo s rŭka/ Rahim ağa, sabah şerifler hayırlı olsun!- Ve elini dostça salladı.), St. Daskalov, RRODD, s. 436.

sakın (сакън): kd., g.s., diy., T, istenmeyen bir eylemin hiçbir şekilde yapılmaması gerektiğini vurgulamak, uyarmak veya yasaklamak, dikkat edilmesi gerektiğini belirtmek için kullanılan bir söz, BER6, s. 437. Örneğin, "**Сакън**! Да не си помислил, дядовото." (**Sakın!** Da ne si pomislil, dyadovoto. Sakın!/ Sakın aklından bile geçirme, dedecim.), P. Zdravkov, ND, s. 229, RBEO.

şükür (шюкюр/ şyukyur; шукер ve шукир): z., kd., T, şükürler olsun, verdiği nimetler için Allah'a karşı duyulan minneti bildirmek için kullanılan bir söz. Örneğin, "Слава богу. Е, **шюкюр**, свърши се най-после." (Slava bogu. E, **şyukyu**r, svarşi se nay-posle./ Tanrı'ya şükür. Eh, şükür, sonunda bitti.), St. L. Kostov, RRODD, s. 579.

tembel (дембел(ин)/ dembel (in)): is., kd., F-T, miskin, üşengeç. Örneğин, "- Как ще я стигнеш, като си лежал цял ден, бре **дембелино**! … Десет бразди не

си изкарал.” (Kak shte ya stignesh, kato si lezhal tsyal den, bre **dembelino**! … Deset brazdi ne si izkaral./ Bütün gün yatmışsın, nasıl yetişeceksin, be tembel herif! … On sıra bile sürmemişsin.), G. Karaslavov, RRODD, s. 100.

ulan (олан/ olan, холан/ holan, холам/ holam): is., kd., e., T, (oğlan): genellikle hitap ederken söylenenleri güçlendirmek, anlaşmazlık, şüphe veya sitem ifade etmek için kullanılır. Örneğin, “Хайде **олан**! Не вярва ми се това!- отвръща Телчаров…” (Hayde **olan**! Ne vyarva mi se tova!- otvraşta Telcharov…/ Haydi ordan! Buna inanmıyorum!- diye cevap verdi Telcharov…), T.G. Vlaykov, RRODD, s. 312; “Хайде **холан**! Хайде **холан**!- замаха ръце Паскалев.” (Hayde **holan**! Hayde **holan**!- zamaha ratse Paskalev./ Haydi oradan! Haydi oradan!- diye ellerini salladı Paskalev.), Dimitar Kirkov, 1989, *Lyubov v ada*, BNK.

vallahi (валлаха/ vallaha): değ., e., A-T, Allah aşkına, “**Валлаха**, кузум Ботьо, право да ти обадя, ще ме разсърдиш с тия твои думи. (**Vallaha**, kuzum Botyo, pravo da ti obadya, shte me razsyrdish s tiya tvoi dumi./ Vallahi Botyo kuzum, doğruyu söylemek gerekirse, bu sözlerinle beni kızdıracaksın.), Z. Stoyanov, RRODD, s. 51.

vurtut (вура/ vura, вура-тута/ vura-tuta): ünl., e., T, uzun uzun çekişerek, sıkı pazarlık ederek. Örneğin, “…И вашта **вура-тута**- е за попарата на циганина.” (I vashta **vura-tuta**- e za poparata na tsiganina./ Sizin bu vur-tut pazarlığınız- çingenenin ekmek çorbası içindir.), P. Slaveykov, RRODD, s. 73.

yahu (яху): ünl., e., T, hitap sözü, RRODD, s. 590; Örneğin, “**Яху** - приятелю, мой човек.” (**Yahu**- priyatelyu, moy chovek./ Yahu -dostum, adamım.), Ts. Rodev, *Tateni*, 1980, BNK.

yangın (янгън): is., diy., T, yangında uyarı sözcüğü. Örneğин, “Зачу се откъде циганите: **Янгън**! **янгън**! **янгън** вар!” (Zachu se otkade tsiganite: **Yangın**! **yangın**! **yangın** var!/ Çingenelerden bir ses duyuldu: Yangın! yangın! Yangın var!), Ts. Ginchev, RRODD, s. 589.

yaşa (яша): değ., e., T, hoşnutluk, sevinç vb. duyguları anlatmak için söylenen bir söz. Örneğin, “А другите отзад, притиснати един до други, стискат дръжките на ятаганите си и реват: **Яша**!” (A drugite otzad, pritisnati edin do drugi, stiskat drajkite na yataganite si i revat: **Yaşa**!/ Arkadakiler ise, birbirine bitişik hâlde

yatağanlarının kabzalarını sıkıca kavrayıp: Yaşa! diye bağırıyorlar.), Y. Yovkov, RRODD, s. 591.

yavrum (яврум): değ., diy., T, hitap sözü, çocuğum, canım benim. Örneğin, "…Няма спасение, кузум! Няма **яврум**." (Nyama spasenie, kuzum! Nyama **yavrum**/ Kurtuluş yok, kuzum! Yok yavrum.), A. Strashimirov, RRODD, s. 586.

yazık (язък): ünl., kd., T, üzüntü, acıma ifadesi olarak kullanılır. Örneğin, "**Язък** за човека" (**Yazık** za choveka/ Yazık adama), BTR, s. 1091.

yok (йок): g.s., diy., kd., n., e., T, asla, hayır, RRODD, s. 180. Örneğin, "**Йок**, джанъм!- възрази ми нервно той." (**Yok**, djanım!- vazrazi mi nervno toy/ Yok canım!- diye sinirle bana itiraz etti.), D. Podvarzachov, *Misli i paradoksi*, 1993, BNK; BER2, s. 106.

zavallı (завалия/ zavaliya): s., is., değ, kd., A-T, acınacak halde olan, zavallı, bahtsız, RRODD, s. 139; RBEO. Örneğin, "Ай, **завалия**! И мустаците ти окапаха, а?" (Ay**, zavaliya**! I mustatsite ti okapaha, a?/ Ah, zavallı! Bıyıkların da dökülmüş, öyle mi?), D. Mantov, 1979, *Haydushka krav*, BNK.

zevzek (зевзек): is., kd., T, şakacı, şaklaban, RRODD, s. 158; RBEO. Örneğin, "Ама че си **зевзек**!- смъмри го Ангелай." (Ama che si **zevzek**!- smamri go Angelay./ Ama ne kadar da zevzeksin sen! diye azarladı onu Angelay.), K. Kozhuharov, 2009, BNK.

zibidi (зибидия/ zibidiya): is., diy., T, cimri, kötü, geçimsiz, lanetli erkek veya kadın. Örneğin, "Остави го ти него… Той си е от дете такъв- малко "**зибидия**"." (Ostavi go ti nego… Toy si e ot dete takıv- malko "**zibidiya**"/ Boş ver onu sen… O çocukluğundan beri böyledir, biraz geçimsizdir.), St. Chilingirov, RRODD, s. 159; RBEO.

Bulgu ve Yorumlar

Veri tabanı, Bulgarcaya geçen ve ünlem işlevi kazanan toplam 63 Türkçe kökenli sözcükten oluşturulmuştur. Bu sözcüklerin sözlüklerdeki tanımları ve kullanım örnekleri temel alınarak, araştırma sorularına ilişkin aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

I. Bulgarcaya geçen ve ünlem işlevi kazanan Türkçe kökenli sözcüklerin, Bulgarca sözlüklerdeki tanımlarında sözcük türü, kullanım ve köken bilgisi nasıl yansıtılmaktadır? Araştırma sorusuna ilişkin bulgular şöyledir:

a. İlgili sözlüklerde yer alan tanımlar temel alınarak yapılan tür dağılımına göre, tespit edilen sözcüklerin 20'sinin ünlem, 17'sinin ad, 9'unun zarf, 9'unun görev sözcüğü, 4'ünün sıfat, 3'ünün cins ad ve 1'inin bağlaç olduğu belirlenmiştir.

b. Sözcüklerin köken bilgileri incelendiğinde, 37'sinin Türkçe, 18'inin Arapça-Türkçe, 5'inin Farsça-Türkçe, 1'inin Yunanca-Türkçe kökenli olduğu; 2'sinin kökeninin belirtilmediği görülmüştür.

c. Sözcüklerin Bulgarcadaki kullanım alanları ve biçimsel özellikleri esas alınarak yapılan sınıflandırmaya göre, 23'ü diyalekt, 20'si eski, 13'ü biçimsel açıdan değişmeyen ve 1'i nadir kullanılan sözcük olarak tanımlanırken 6'sının tanımlanmadığı saptanmıştır. Ayrıca bu sözcüklerden 7'sinin konuşma diline, 9'unun ise halk ağzına özgü olarak işaretlendiği tespit edilmiştir.

İncelenen sözlüklerde söz konusu sözcüklerin dilbilgisel özelliklerinin farklı biçimlerde tanımlandığı; aynı ünleme ilişkin açıklamaların sözlükten sözlüğe değiştiği ve bazı sözlüklerde bu ünlemenin yer almadığı belirlenmiştir.

II. Bulgarcaya geçen ve ünlem işlevi kazanan Türkçe kökenli sözcükler, Bulgarcanın dil yapısına uyum sürecinde hangi fonetik ve morfolojik değişimlere uğramıştır? Araştırma sorusuna ilişkin bulgular şöyledir:

A. Türkçe kökenli sözcüklerin Bulgarca konuşma dilindeki biçimleriyle yazı diline aktarıldığı görülmektedir. Bu aktarım sürecinde sözcüklerin bazı fonetik değişikliklere uğradığı tespit edilmiştir.

a. Türkçe sözcüklerin Bulgarcaya aktarımında ortaya çıkan bazı ses değişiklikleri şunlardır:

"i" sesinin "a" sesine dönüşmesi ("vallah**i**" → "валлах**а**/ vallah**a**");

"g" sesinin "k" sesine dönüşmesi ("**g**ayret" → "**к**айрет/ **k**ayret");

"ş" sesinin "ж" (j) sesine dönüşmesi ("ke**ş**ke" → "ке**ж**ки/ ke**j**ki");

"t" sesinin "д" (d) sesine dönüşmesi ("**t**embel" → "**д**ембел/ **d**embel");

"m" sesinin "н" (n) sesine dönüşmesi ("i**m**dat" → "и**н**дат/ i**n**dat").

b. Türkçede var olan, ancak Bulgarcada bulunmayan bazı seslerin Bulgarcaya aktarımında farklı biçimlerde karşılandığı tespit edilmiştir, örneğin:

"c" sesinin, "дж" (dj) sesleriyle aktarılması ("a**c**aba" → "а**дж**еба/ a**dj**eba", "**c**adı" → "**дж**адйя/ **dj**adiya");

"ü" sesinin, "ю" (yu), "у" (u) veya "и" (i) sesleriyle aktarılması ("ş**ü**k**ü**r" → "ш**ю**к**ю**р/ ş**yu**k**yu**r", "ш**у**кер/ ş**u**ker" veya "ш**у**кир/ ş**u**kir");

"ğ" sesinin, "г" (g) sesiyle aktarılması veya düşürülmesi ("o**ğ**lum" → "o**г**лум/ o**g**lum" veya "олум/ olum") sıkça rastlanan durumlardır.

c. Türkçe sözcüklerin Bulgarcaya aktarılması sürecinde ortaya çıkan diğer ses değişiklikleri şöyledir:

1. Ses düşmesi: sözcük sonunda bulunan "h" sesinin Bulgarcaya aktarım sırasında düşmesi ("maşalla**h**" → "машалла/ maşalla");

2. Ses kısaltması: iki "t" içeren sözcüklerin Bulgarcada tek "т" ile yazılması ("elbe**tt**e" → "елбе**т**е/ elbe**t**e");

3. Ses eklenmesi: Bulgarcaya aktarım sırasında sözcük başına "h" sesinin eklenmesi (örneğin, "ulan" → "**х**олан/ **h**olan"; "elbette" → "**хе**лбете/ **h**elbete").

Bazı Türkçe sözcüklerin Bulgarcaya aktarımında bölgesel farklılıklara bağlı olarak birden fazla fonetik varyantın bulunduğu tespit edilmiştir. Örneğin, "buyurun" sözcüğü "буюрун" (buyurun), "бу̀йрум" (buyrum) ve "буюрум" (buyurum); "ulan" sözcüğü "олан" (olan), "холан" (holan) ve "холам" (holam); "gayret" sözcüğü "гайрет" (gayret) ve "кайрет" (kayret); "merhaba" sözcüğü "мерхаба" (merhaba) ve "мараба" (maraba); "keşke" sözcüğü "кежки" (kejki) ve "кешки" (keşki) biçimlerinde tespit edilmiştir.

B. Ünlem işlevi gören Türkçe kökenli sözcüklerin Bulgarcaya aktarımı sırasında bazı biçimbilimsel değişikliklere uğradığı tespit edilmiştir. Bu değişiklikler aşağıda sıralanmıştır:

a. Sözcüklerin birleştirilmesi: birden fazla sözcüğün tek bir sözcük hâline gelmesi sürecinde ses değişimi ve ses düşmesi meydana gelmiştir. Örneğin, "kolay gele!" ifadesi "колàйгеле" şeklinde birleştirilmiştir. Bu birleşmenin, ses düşmesi ve değişimi yoluyla "колàгеле" (kolagele), "колàгере" (kolagere), "колàгяла" (kolagyala) gibi farklı varyantları da ortaya çıkmıştır. "Rast gele" ifadesi "разгеле" (razgele) biçiminde birleştirilmiş olup bu örnekte, "st" ünsüz dizisinin "z" sesine dönüştüğü görülmektedir. "Sabahlar hayrolsun" ifadesi "сабааларосун" (sabaalarosun) biçiminde aktarılmıştır. Bu örnekte, "h" sesinin "a" sesine dönüştüğü, "hayr" biçimbiriminin ve "l" sesinin düştüğü tespit edilmiştir. "Anladın mı" ifadesi ise "анадънму" (anadınmu) şeklinde birleştirilmiştir. Bu örnekte "l" sesinin düştüğü ve "ı" sesinin "u" sesine dönüştüğü gözlemlenmiştir.

b. Bulgarcada ünlem olarak kullanılan bazı Türkçe sözcük öbekleri ve deyimlerin, içerdiği sözcüklerin bir kısmının çıkarıldığı görülmüştür. Buna örnek olarak, sıkı pazarlık etme anlamındaki "vur aşağı tut yukarı" deyiminden türeyen vurtut ifadesinin Bulgarcaya "вура/vura, вура-тута/vura-tuta" şeklinde geçmesi gösterilebilir.

c. Yapım eklerinin getirilmesi: Türkçe kökenli sıfat ve isimlere Bulgarcaya özgü yapım ekleri olan *-ин* (in) ve *-ия* (iya) eklenerek "haylaz" → "хайлазин" (haylazin), "cadı" → "джадйя" (djadiya), "zibidi" → "зибидия" (zibidiya), "zavallı" → "завалия" (zavaliya), "hayırlı" → "хаирлия" (hairliya) gibi isim ve sıfatların oluşturulduğu gözlemlenmiştir.

d. İyelik eklerinin kullanımı: Türkçe isimlere birinci tekil şahıs iyelik eki (*-um*) getirilerek oluşturulan seslenme biçimlerinin Bulgarcada yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, "чоджум" (çocuğum), "кузум" (kuzum), "олум" (oğlum), "яврум" (yavrum) gibi biçimler kalıplaşmış olup Bulgarca sözlüklerde biçimsel açıdan değişmeyen sözcükler olarak belirtilmiştir.

e. Türkçede emir veya uyarı niteliği taşıyan bazı fiillerin, ikinci tekil şahıs emir kipi biçimleri, Bulgarcaya ünlem olarak yerleşmiş ve kalıplaşmıştır. Buna örnek olarak "gitmek" fiilinin "git!", "davranmak" fiilinin "davranma!" ve "durmak" fiilinin "dur!" biçimleri gösterilebilir.

III. Bulgarcaya geçen ve ünlem işlevi kazanan Türkçe kökenli sözcüklerin anlambilimsel ve edimbilimsel işlevleri nelerdir? Araştırma sorusuna ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir.

Bulgarcada ünlem işlevi gören Türkçe sözcüklerin anlamsal dağılımı, İsabella Poggi'nin sınıflandırmasına göre, açıklayıcı ünlemler, soru içeren edimsel ünlemler, eylem talepleri içeren edimsel ünlemler ve davranışsal ünlemler olmak üzere dört alt başlıkta ele alınmıştır.

a. Açıklayıcı ünlemler: konuşucunun bilişsel, duygusal ya da fiziksel durumunu yansıtan ünlemlerdir. Bu gruptaki örnekler, ifade ettikleri anlam alanlarına göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. Kesinlik, olumlama (елбете/ elbette; евет/ evet); olumsuzlama (йок/ yok); belirlilik (белли/ belli); olasılık (белки/ belki); kuşku, merak, kararsızlık (аджеба/ acaba); umursamazlık, kayıtsızlık, uzlaşma (нейсе/ neyse, нейсе-не/ neyse ne); pişmanlık, üzüntü, geleceğe yönelik iyi dilekler (кежки/ keşke); bezginlik, usanç (аман/ aman); üzüntü, acıma, kınama (язък/ yazık); beklenmedik durum (ама/ ama); belirsizlik, umut (аллах керим/ Allah kerim); hoşnutluk, sevinç, memnuniyet (яша/ yaşa), шюкюр/ şükür); utanç, kınama (аип/ ayıp); gereksizlik, yararsızlık (бошлаф/ boş laf, нафиле/ nafile).

2. Kişilere ilişkin değerlendirmeler: kişilere yönelik olumlu ya da olumsuz nitelendirme ve değerlendirme bildiren ünlemlerdir. Bu grupta, acınası hal (завалия/ zavallı); hayranlık (бабанка/ babanka); şakacılık veya şaklabanlık (зевзек/ zevzek); kızgınlık veya farklı duygular eşliğinde yapılan olumsuz değerlendirmeler (хаирсъз/ hayırsız, кьопоолу/ köpoğlu, маскара/ maskara, зибидия/ zibidi, дембелин/ tembel, хайлазин/ haylaz, хайванин/ hayvan, келеш/ keleş) gibi anlam alanlarındaki örnekler yer almaktadır.

b. Soru içeren edimsel ünlemler: açıklama yapma, söyleneni yineleme ya da onaylama işlevlerini yerine getiren ünlemlerdir. Bu başlık altında

değerlendirilebilecek örnekler arasında “анадънму” (anladın mı) ifadesi yer almaktadır.[3]

c. Eylem talepleri içeren edimsel ünlemler: bir eylemin gerçekleştirilmesine yönelik talep, yönlendirme ya da teşvik içeren ünlemlerdir. Bu grupta yer alan ünlemler, ifade ettikleri talebin türüne göre aşağıdaki şekilde örneklendirilmiştir:

1. Emir, yasak ve uyarı içerenler: “давранма!” (davranma), “дур!” (dur), “гит!” (git), “сакън!” (sakın), “дурбакалъм!” (dur bakalım), янгън (yangın);

2. Beklemeye, tedbirli olmaya çağrı, teşvik içerenler: “дурбакалъм” (dur bakalım), “бакалъм” (bakalım), “гайрет” (gayret);

3. Yardım, merhamet ya da bağışlanma dileme ifadeleri: “аман” (aman), “аман-заман” (aman-zaman), “имдат” (imdat);

4. Eylemin gerçekleştirilme şekline ilişkin ünlemler: “вура-тута” (vurtut).

d. Davranışsal ünlemler: bu ünlemler, ifade ettikleri iletişimsel davranışlara göre şöyle örneklendirilmiştir:

1. Selamlama ifadeleri: “мерхаба!” (merhaba!), “сабааларосун!” (sabaalar olsun/ sabahlar hayrolsun!);

2. İyi dilekler sunma ifadeleri: “хаирлия” (hayırlı olsun), “колàгеле” (kolay gele!), “разгеле” (rast gele);

3. Övgü, takdir ve beğeni ifadeleri: “аферим” (aferin), “ашколсун” (aşk olsun), “машалла” (maşallah);

4. Nazik davet içeren hitap ifadeleri: “буюр” (buyur);

5. Sevgi ve saygı bildiren hitap ifadeleri: “чоджум” (çocuğum), “дудум” (dudum), “кузум” (kuzum), “олум” (oğlum), “яврум” (yavrum), “джанъм” (canım), “ефендим” (efendim);

[3] Taranan kaynaklarda soru içeren yalnızca bu ünleme rastlanmıştır. Ancak konuşma diline özgü ve “yazılanı görmüyor musun?” anlamında kullanılmakta olup, belirli bir ölçüde azarlama da içeren “кьор мусун табела” (kör müsün, tabela?) ifadesi de bu kategoriye dahil edilebilir. Yazarın notu.

6. Nötr veya olumsuz hitaplar: “бабам” (babam), “айол” (ayol), “яху” (yahu), “джадйя” (cadı), “гиди” (gidi);

7. Teşekkür, razı olma ve minnet bildiren ifadeler: “евала” (eyvallah), “шюкюр” (şükür);

8. Kınama, sitem ve alay ifadeleri: “ашколсун, ашкоясун” (aşk olsun, aşkoyasun).

Anlambilimsel açıdan değerlendirildiğinde, Bulgarcada ünlem olarak kullanılan Türkçe kökenli sözcüklerin birden fazla anlam taşıdıkları, hatta bazı durumlarda zıt anlamlar ifade ettikleri görülmektedir. Örneğin, “машалла” (maşallah) ve “ашколсун” (aşk olsun) gibi ünlemler, olumlu anlamlar (beğeni, takdir) taşımanın yanı sıra, sitem, alay ya da ironi bildirmek amacıyla da kullanılabilmektedir.

Öte yandan, haylaz, hayırsız, hayvan gibi olumsuz insan özelliklerini ya da mecazi durumları ifade eden Türkçe isim ve sıfatların, Bulgarcada kızgınlık, öfke, aşağılama veya hakaret içeren ünlemlere dönüştüğü gözlemlenmiştir. Bu tür sözcüklerin Bulgarcada tekrarlanması ve aralarına Bulgarcaya özgü “с” (s) edatının eklenmesi yaygın bir kullanımdır. Buna örnek olarak, hayvan sözcüğünün yinelemesiyle oluşturulan ve Türkçeye “hayvanoğu hayvan” biçiminde çevrilebilecek “хайванин с хайванин!” (hayvanin s hayvanin!) ünlemi gösterilebilir. Söz konusu yapı, ünlemin taşıdığı olumsuz anlamı pekiştirmekte ve söylemin duygusal yoğunluğunu artırmaktadır.

Anlamı pekiştirmek amacıyla, ünlem işlevi kazanan Türkçe kökenli sözcüklerin birden fazlasının birlikte kullanıldığı örneklere rastlanmaktadır. Örneğin, iki hitap sözcüğünün yan yana gelmesiyle oluşan “яврум, кузум” (yavrum, kuzum) veya “яврум, чоджум” (yavrum, çocuğum) gibi ifadeler bu kullanım türünü göstermektedir. Bunun yanı sıra, söz konusu ünlemlerin “ha”, “haydi”, “de gibi” dil unsurlarıyla birlikte kullanımlarına da rastlanmaktadır. Bu bağlamda, “Ха, бакалъм!” (Ha bakalım!) ifadesi örnek olarak verilebilir.

Sonuç

Bulgarcada yaygın olarak kullanılan Türkçe kökenli sözcüklerin, edebî eserlerde, konuşma dilinde, skeçlerde ve mizahi metinlerinde çeşitli bağlamlarda

ünlem olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu ünlemler Bulgarca sözlüklerde sözcük türü açısından ünlem, isim, zarf, görev sözcüğü, sıfat, cins isim ve bağlaç olarak sınıflandırılmaktadır. Köken bilgisi açısından ise Türkçe, Arapça-Türkçe, Farsça-Türkçe ve Yunanca-Türkçe kökenli oldukları belirtilmektedir. Bulgarcadaki kullanım alanlarına göre söz konusu sözcükler, diyalekt, konuşma dili, halk ağzı, kalıplaşmış, eski ve nadir olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca farklı Bulgarca sözlüklerde incelenen Türkçe kökenli ünlemlerin, sözcük türü, köken bilgisi ve kullanım özellikleri bakımından farklı biçimlerde tanımlandığı görülmüştür.

Türkçe kökenli sözcüklerin, Bulgarca konuşma dilindeki biçimleriyle yazı diline aktarıldığı ve Bulgarcanın dil yapısına uyum sağlama sürecinde çeşitli fonetik ve biçimbilimsel değişimlere uğradığı gözlemlenmiştir. Fonetik değişimler, Bulgarcada bulunmayan Türkçe seslerin benzer seslerle karşılanmasını, sözcük içindeki bazı seslerin düşmesini ve kimi durumlarda sözcük başına ses eklenmesini içermektedir. Ayrıca, bazı Türkçe sözcüklerin Bulgarcaya aktarımı sırasında birden fazla fonetik varyantının ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Bu sözcüklerin geçirdiği başlıca biçimbilimsel değişimler ise şu şekilde sıralanabilir: birden fazla sözcüğün birleşerek tek bir sözcük gibi kullanılması ve bu birleşme sürecinde ses değişimi ya da ses düşmesinin meydana gelmesi; Bulgarca yapım ekleri aracılığıyla isim ve sıfat türetilmesi; tekil birinci şahıs iyelik eki almış bazı Türkçe isimlerin Bulgarcada kalıplaşmış seslenme ifadeleri olarak kullanılması; Türkçedeki bazı fiillerin tekil ikinci şahıs emir kipi biçimlerinin Bulgarca sözlüklerde ünlem olarak yer alması ve kalıplaşması. Söz konusu fonetik ve biçimbilimsel değişimler, Türkçeden Bulgarcaya geçen sözcüklerin Bulgar dili sistemine entegre olduğunu ve zamanla dilin bir parçası haline geldiğini göstermektedir.

Bulgarcada ünlem işlevi gören Türkçe kökenli sözcükler, anlambilimsel ve edimbilimsel işlevlerine göre, açıklayıcı ünlemler, soru ve eylem talepleri içeren edimsel ünlemler ile davranışsal ünlemler başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Anlambilimsel açıdan değerlendirildiğinde, bu sözcüklerin bazılarının birden fazla anlam taşıdığı, hatta kimi bağlamlarda zıt anlamlar ifade edebildiği görülmektedir. Ayrıca, anlamı pekiştirmek amacıyla sözcük tekrarlarına, birden fazla ünlemin birlikte kullanımına ve ünlemlerin diğer dil unsurlarıyla oluşturduğu kalıplaşmış yapılara da sıklıkla rastlanmaktadır.

Bulgarca sözlüklerin incelemesi sonucunda, ünlem işlevi gören toplam 63 Türkçe kökenli sözcük tespit edilmiştir, ancak, bu sayının gerçekte daha yüksek olduğu söylenebilir. Zira Bulgarca sözlüklerde ünlem olarak sınıflandırılmayan birçok Türkçe kökenli sözcüğün, edebî eserlerde ve *Bulgar Ulusal Derlemi*'nde belirli duygu ve tutumları ifade etmek amacıyla ünlem olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca, sözlüklerde yer almamasına rağmen, halk arasında yaygın biçimde kullanılan ve vurgulamaya bağlı olarak ortama ya da kişiye yönelik duygusal bir değerlendirme içeren pek çok Türkçe kökenli sözcük ve sözcük öbeğinin de ünlem işlevi gördüğü belirtilebilir. Nitekim daha eski dönem sözlüklerinde, örneğin, Nayden Gerov'un Bulgarca Sözlüğünde yer alan "селям, селям алеким, алеким селям" (selam- selam aleyküm, aleyküm selam) gibi ifadelerin daha sonraki yıllarda hazırlanan sözlüklerde bulunmadığı gözlemlenmiştir.

Birincil ünlemler ve yansıma sözcükler bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Bununla birlikte araştırma sürecinde, korku, şaşkınlık, ağıt, pişmanlık, acı ve acıma gibi duyguları ifade eden "vay" (вай) ünlemi başta olmak üzere pek çok birincil ünlemin Türkçeden Bulgarcaya geçtiği tespit edilmiştir. Yansıma sözcükler bakımından da benzer bir durum söz konusudur. Örneğin, Türkçede boş tencere ya da metal kapların birbirine çarpmasıyla çıkan sesi taklit eden "tangır-langır" ile köpeklerin saldırı öncesi çıkardıkları sesi taklit eden "hır" yansıma sözcüğünden türetilen ve homurdanma, anlaşmazlık, uyuşmazlık, geçimsizlik gibi anlamlar kazanan hır-mır ikilemesi, Bulgarcaya sırasıyla "тангър-лангър" ve "хър-мър" biçimlerinde geçmiş ve sözlüklerde ünlem olarak tanımlanmıştır. Bu tür örneklerde doğrudan ses taklidinden ziyade, anlamın metaforik genişlemesi söz konusudur. Ayrıca, Türkçeden Bulgarcaya geçen birincil ünlemlerden yeni sözcüklerin türetildiği de belirlenmiştir. Nitekim "vay" (вай/ vay, vah) ünleminden yapım ekleri aracılığıyla "вайкам се" (vaykam se) fiili ve "вайкане" (vaykane) ismi türetildiği sözlüklerde belirtilmektedir.

Sonuç olarak, Bulgarcada karşılıkları bulunmasına rağmen, Türkçe kökenli sözcüklerin daha etkili, canlı ve çarpıcı bir anlatım imkânı sunmaları nedeniyle ünlem olarak kullanıldığı söylenebilir. Bulgar dili ve kültüründe kalıcı bir yer edinen bu alıntı sözcükler, farklı yönleriyle yeni araştırmalara konu olabilecek niteliktedir. Örneğin, Türkçeden Bulgarcaya geçen ünlemlerin tarihsel süreç içerisinde

geçirdikleri anlamsal değişimler, günümüz Türkçesindeki kullanımlarıyla karşılaştırmalı olarak incelenebilir. Bunun yanı sıra, Türkçeden Bulgarcaya aktarılan yansıma sözcükler ayrı bir kategori olarak ele alınarak yapısal, anlamsal ve işlevsel açılardan incelenebilir. Bu tür araştırmalar, Türkçe kökenli sözcüklerin Bulgar dilindeki işlevini, konumunu ve önemini daha derinlemesine ortaya koyacak; aynı zamanda dil temasları, dil etkileşimi ve kültürel alışveriş süreçlerine ilişkin yeni bakış açılarının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Etik Beyan

Çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında belirtilen tüm kurallara uyulduğu beyan edilmiştir.

Etik Kurul Onayı

Araştırmanın etik kurul izni gerektirmeyen araştırmalardan olduğu beyan edilmiştir.

Çıkar Çatışması ve Finansal Katkı Beyanı

Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması ve finansal katkı beyan edilmemiştir.

Kaynakça

Aksan, D. (2000). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim* (3. Cilt). Türk Dil Kurumu Yayınları.

Andreychin, L. vd. (1996). *Balgarski talkoven rechnik.* Dimitar G. Popov (ed.). Nauka i İzkustvo.

Balgarski natsionalen korpus. 01 Temmuz 2024 tarihinde http://search.dcl.bas.bg/ adresinden erişilmiştir.

Barbolova, Z. (2014). Funktsiyata na turtsizmite v balgarskata frazeologichna sistema. *Slovo-e-spisanie v oblasta na humanitaristikata X-XXI v*., god. II, 4. https://www.abcdar.com/magazine/IV/Barbolova_1314-9067 VI.pdf

Bernshteyn, S. B. (1984). K izucheniyu tyurkizmov (turtsizmov) v yujnoslavyanskih yazıykah. E. İ. Zelenina, V. V. Usacheva, T. V. Tsivinyan (ed.). *Slavyanskoe i Balkanskoe yazıykoznanie*: *Yazıyk v etnokulturnom aspekte*, Nauka, 9, 5-10.

Chakarova, K. (2016). Nablyudeniya varhu upotrebatna na neizmenyaemi dumi ot turski proizhod v savremenniya balgarski ezik. N. Nikolova (ed.), *Otgovornostta pred ezika.*

Sbornik, posveten na 65-godishninata na Prof. Dr. Dobrinka Daskalova, UI "Ep. Konstantin Preslavski", kn. 4, 73-87.

Dardano, M. ve Trıfone, P. (1995). *Grammatica italiana con nozioni di linguistica.* Zanichelli.

Duridanov, İ. (Ed.). (1999). *Balgarski etimologichen rechnik* (5. Cilt). BAN, Institut za Balgarski Ezik, Ak. İzd. "Prof. Marin Drinov".

Galkina-Fedoruk, Y. M., Gorshkova, K. V. ve Shanskiy, N. M. (1958). *Sovremennıy russkiy yazıyk. Leksikologiya. Fonetika. Morfologiya*. Uchpedgiz, Moskva.

Georgiev, V. İ. (Ed.). *(1971–1995). Balgarski etimologichen* rechnik (Cilt 1–4). BAN, Institut za Balgarski Ezik.

Gerov, N. (1895-1904). *Rechnik na blıgarskıy yazıyk* (Cilt 1-5). Drujestvena Pechatnitsa Sıglasie.

Krasteva, V. (2003). *Talkoven rechnik na turtsizmite v balgarskiya ezik*. Skorpio vi.

Makedonska, Ts. (1966). Turski frazeologichni zaemki v balgarskiya ezik. *Bulgarski ezik*, kn. 4.

Milev, A., Nikolov, B. ve Bratkov, Y. (2007). *Rechnik na chujdite dumi v balgarskiya ezik*. E. Pernishka (ed.). Hauka i izkustvo.

Mirchev, K. (1952). Za sadbata na turtsizmite v balgarskia ezik. *Izvestiya na Instituta za balgarski ezik*, kn. 2.

Nitsolova, R. (2008). Mezhdometiyata- zavarenite detsa na gramatikata. *V tarsene na smisala i invarianta*. Y. Bachvarov (ed.), UI "Sv. Kliment Ohridski", 275-285.

Parsiyeva, L. K. (2010). *Sistema mejdumetiya v obshtey paradigme yazıyka* (*na materiyale osetinskogo i russkogo yazıykov*) [Yayımlanmamış doktora tezi]. Severo-Osetinskom institute gumanitarnıyh i sosyalnıyh issledovaniy Vladikavkazkago nauchnogo tsentra RAN.

Petrova, A. K. (2013). Mezhdometiyata kato pragmatichni i diskursivni markeri v ruskiya i balgarskiya ezik. *Ezikov Svyat- Orbis Linguarium*, YUZU, Filol. F-t, Uİ "N.Rilski", *11*(1), 48-54.

Poggi, I. (1995). Le iteriezioni. L. Renzi, G. Salvi ve A. Cardinaletti (ed.), *Grande grammatica italiana di consultazione. Tipi di frase, deissi, formazione delle parole*. İçinde (3. Cilt, s. 403-425), Mulino.

Racheva, M. ve Todorov, T. At. (ed.). (2002–2010). *Balgarski etimologichen rechnik* (Cilt 6–7). BAN, Institut za Balgarski Ezik, Ak. İzd. "Prof. Marin Drinov".

Rechnik na balgarskiya ezik (Cilt 1-16). BAN, 15 Ağustos 2024 tarihinde https://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/ adresinden erişilmiştir.

Rusinov, R. (1983). Chislitelno ime, Narechie, Mezhdumentie. *Gramatika na Savremenniya Balgarski Knizhoven Ezik. Morfologiya* (2. Cilt), BAN Institut za balgarski ezik, 467-475.

S. İlchev (ed.). (1974). *Rechnik na redki, ostareli i dialektni dumi v literaturata ni ot XIX i XX vek.* Izdatelstvo na BAN, Institut za balgarski ezik.

Savigliano, C. (2013). *Infinito presente*. Garzanti Scuola.

Serianni, L., Castelvecchi, A. ve Patota, G. (2000). *İtaliano. Grammatica. Sintassi. Dubbi*, Garzanti.

Sharonov, İ. A. (2004). Nazad k mezhdometiyam. *Komp'yuternaya lingvistika i intellektual'nye tekhnologii* içinde (s. 660–666), Nauka.

Stamenov, M. (2011). *Sadbata na turtsizmite v balgarskiya ezik i v balgarskata kultura*. Zdatelstvo "Iztok-Zapad".

Stamenov, M. (2015). Nemenlivite dumi i vazklitsi na Akad. Benyo Tsonev i modalnata ramka na izkaza v rechta na balgarite pri upotrebata na zaemki ot osmanski turski. *İzvestiata IBE*, kn. 28, 273-287.

TDK. *Güncel Türkçe Sözlük*. 01 Şubat 2025 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden erişilmiştir.

Tisheva, Y. ve Hauge, H. R. (2002). Zaemane na pragmatichni chastitsi. *Bilingvizam i diglosiya. Problemi na sotsiolingvistikata*, VII, 10-17.

Tomova, K. (2011). Mejdumetiya ot chujd proizhod v balgarskiya i cheshkiya ezik. *Nauchni Trudove, Filologiya*, Plovdivski Universitet "Paisiy Hilendarski, *49*(1), Sb. A, 204-214.

Tsonev, B. (1934). *İstoriya na bılgarskiya ezik* (2. Cilt), Pridvorna Pechatnitsa.

Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü.* Multilingual.

Vendryes, J. (1937). *Jazıyk: lingvistcheskoe vvedenie v istoriyu*. P. S. Kuznetsov (çev.), R.O. Shor (ed.). Gos. sot.-ekon. izd-vo.

Mevsim, H. ve Chakarova, K. (2002). Otnovo za sadbata na turtsizmite v savremennia balgarski ezik (izolacia i/ili reabilitatsia). *LiterNet*. 20 Şubat 2024 tarihinde https://liternet.bg/publish18/h_mevsim/turcizmi.htm adresinden erişilmiştir.